

Handlingsprogram 2009–2012

antaget vid PROs kongress
19–22 september 2008

PENSIONÄRERNAS RIKSORGANISATION

PRODUKTION Bilda Idé
TRYCK 08 Tryck, Bromma 2008
2008.12 25.000 ex
Art.nr PRO 292

Innehåll

PRO – en folkrörelse i tiden.....	5
Äldre i en föränderlig värld.....	6
Äldres inflytande och påverkan.....	7
Åldersdiskriminering och äldre i arbetslivet	9
Ekonomisk trygghet på äldre dar.....	11
Fyll ut pensionsgapet – höj pensionen med 1 000 kr per månad	11
Lika skatt för samma inkomst	11
Garantipensionen grundskyddet i pensionssystemet	12
Nytt sätt att räkna upp förtidspensionerna	13
Premiepension	13
Dämpa bostadskostnaderna och höj bostadsstillägget till pensionärer	14
För få pensionärer ansöker om bostadstillägg.....	15
Slå ihop AP-fonder.....	15
Överför inga ytterligare pensionsmedel från AP-fonden till statsbudgeten.....	16
Att leva ett liv i hälsa på äldre dar.....	18
Mångfald och vinstintressen inom vård och omsorg	19
Vård på lika villkor	20
Demens och psykisk ohälsa hos äldre.....	22
Äldreforskning	24
Äldres läkemedelsanvändning.....	24
Tandvård.....	26
Rätt till trygg kontakt med vården på äldre dar.....	28
Det fria vårdvalet.....	29
Patientsäkerhet och kvalitetsarbete	31
Att kunna leva i trygghet och oberoende på äldre dar....	34
En god äldreomsorg.....	35
Valfrihet inom äldreomsorgen	36
Äldres boende.....	38
Måltiden.....	41
Personalens kompetens	42

Att känna sig trygg på äldre dar	44
Förebyggande arbete	44
Anhörigas viktiga roll.....	45
Våld mot äldre	45
Hjälpmedel och ny teknik.....	47
PRO – en öppen organisation för alla pensionärer	49
Vår organisation	49
Medlemskapets värde.....	50
Mötesplatser.....	52
Kunskap och bildning	53
Medlemstidningen PROpensionären.....	54
Information och kommunikation.....	55
Generationer i samverkan.....	58
Jämlikhet och jämställdhet.....	59
PRO i det mångkulturella samhället	61
Kultur berikar	62
Må väl till kropp och själ.....	64
PRO som konsumentorganisation.....	65
Miljöarbete på våra villkor.....	67
Säkerhet och tillgänglighet i trafiken	69
Internationell verksamhet.....	70

PRO – en folkrörelse i tiden

PRO är en av Sveriges största folkrörelser. Vi är många, över 400 000 medlemmar. Vi är därmed Nordens största pensionärsorganisation och en viktig intresseorganisation för Sveriges pensionärer.

PROs vision är ett Sverige där samtliga pensionärer har en god livskvalitet och där alla känner till PRO som en aktiv folkrörelse där medlemskapet är värdefullt och det är en glädje att vara medlem.

I vårt föränderliga samhälle har PRO ett ansvar att aktivt medverka till en samhällsutveckling som ger social och ekonomisk trygghet, goda livsvillkor och att på olika sätt öka pensionärernas inflytande i samhället. Den representativa demokratin ska återspegla de äldres inflytande i samhället. Idag är gruppen 65 år och äldre underrepresenterad i våra politiska organ.

I en tid där många folkrörelser brottas med problem är PRO en kraft att räkna med. I vår stora studieorganisation, med över 200 000 deltagare i studiecirklar och en egen folkhögskola, har vi verktygen för att ge demokratin nytt liv, att öka integrationen och motverka all slags diskriminering. Demokrati förutsätter alla medborgares likhet inför lagen och personliga fri- och rättigheter. Genom ökade kunskaper ökar våra möjligheter att påverka i viktiga samhällsfrågor.

En viktig uppgift för PRO är att främja medlemmarnas kulturella intressen genom studier och olika aktiviteter. Också att ta vara på medlemmarnas intressen och livskunskaper på olika områden i syfte att fortsätta det livslånga lärandet. Att vara en del i folkrörelsernas demokratiska skolning.

Men inget är givet inför framtiden. Organisationen är sina medlemmar och framtiden bygger på medlemmarnas intresse och engagemang. Det är därför viktigt för PRO att inte bara vara en organisation med inflytande utåt.

Det krävs också att vi är en lyssnande organisation, lyhörd för medlemmarnas synpunkter och intressen. Hos våra medlemmar finns en bred kompetens som måste tas tillvara i verksamheten.

Med vårt rika utbud av aktiviteter och arrangemang vill vi vara en

rik källa till gemenskap, glädje och personlig utveckling för medlemmarna. Bland våra medlemmar finns idag flera generationer. Det är därför avgörande för PRO att ha en verksamhet som tilltalar nya och gamla, yngre och äldre medlemmar. Vi måste också vara ett lockande alternativ för dem som ännu inte är medlemmar.

Detta innebär att bilden av PRO är och ska vara en vital organisation för alla Sveriges pensionärer där vi rakryggat driver pensionärernas intressen och erbjuder medlemmarna en mötesplats för gemenskap, personlig utveckling, glädje och hälsa.

Äldre i en föränderlig värld

Människor idag lever både friskare och längre. Under de senaste 100 åren har medellivslängden ökat med 25 år och levnadsstandarden har blivit bättre för de allra flesta. För många är tiden som pensionär en bra tid med mycket frihet och umgänge med släkt och vänner. De flesta har god hälsa och många aktiva år att se fram emot när de går i pension vid 65 års ålder. Det är den generella välfärden, med bland annat bättre kost, hälso- och sjukvård, bostäder och arbetsmiljö som lagt grunden till detta.

När pensionsystemet beslutades 1913 var pensionsåldern 67 år och medellivslängden 60 år. Idag är mer än 1,6 miljoner människor 65 år eller äldre och de äldre blir bara fler. Under de kommande tio åren ökar antalet personer som är 65 år och äldre med mer än 300 000 personer. Medellivslängden är nu 83 år för kvinnor och 78 år för män och beräknas att öka under de närmaste femtio åren med ytterligare ca 5 år.

Den demografiska utvecklingen ställer vårt samhälle inför helt nya utmaningar. Sjukvård och äldreomsorg måste planeras så att det ökande antalet äldre kan få den vård och omsorg och det bemötande alla har rätt till på ålderns höst. Samtidigt får inte svårigheterna att klara den framtida äldreomsorgen överdrivas. Det handlar inte om några gigantiska överföringar av resurser från dem som arbetar till pensioner och äldreomsorg. Den stora ökningen av antalet som behöver äldreomsorg inträffar också runt 2020 så vi har också tid på oss att planera för denna utveckling.

En ny generation pensionärer håller på att göra sitt inträde i pensionsåldern – 40-talisterna. De kallas ofta för "rekordgenerationen" och beskrivs som en resursstark och frisk grupp pensionärer som vet vad de vill och tänker ta för sig av livet som pensionärer. Men detta är inte hela sanningen.

Visst finns det personer som har det gott ställt. "Rekordgenerationen" hade på många sätt en bättre situation än dem som är något äldre. Men trots allt har de flesta, även inom "rekordgenerationen" relativt låg utbildning och de flesta har arbetat i vanliga yrken och har begränsade pensionspoäng. Svårast är situationen för de många kvinnor som varit hemma med barn och arbetat deltid.

Av dem som föddes 1940 har 38 procent folkskola eller grundskola som sin högsta utbildning. Även bland dem som är födda så sent som 1949 har knappt var fjärde, 23 procent, högst folkskola eller grundskola. Mindre än en femtedel, 18 procent har eftergymnasial utbildning på tre år eller mer. Det är alltså fler som bara har folkskola eller grundskola, men det är av någon anledning inte lika intressant att tala om i den offentliga debatten.

PRO har ett ansvar att även lyfta fram dessa grupper då vi talar om 40-talisterna. 40-talisterna betraktade som grupp är inte den mest utbildade generationen, inte ens om man begränsar sig till dem som är födda på slutet av 1940-talet. Det är helt enkelt en myt.

Äldres inflytande och påverkan

PRO ska aktivt medverka till en samhällsutveckling som ger goda livsvillkor, social och ekonomisk trygghet för alla. Det gör vi på nationell nivå bland annat genom regeringens pensionärskommitté. Avgörande för att ge PROs medlemmar ökat inflytande är också opinionsbildning och arbetet med att öka de äldres representation i de beslutande församlingarna.

Våra ledamöter i pensionärsråden på alla nivåer ska med kraft bevaka, uppmärksamma och föra talan i samhällsfrågor som berör våra medlemmar. Samorganisationen ska vara basen för arbetet i det kommunala pensionärsrådet. PRO kräver att det ska finnas ett pensionärsråd i varje kommun, landsting och region.

PRO har ett stort ansvar för bättre och ökade samhällsinsatser inom olika områden. För våra samtliga organisationsled gäller att vi aktivt bidrar med påverkan och inflytande. Som en av de stora folkrörelserna är PRO en viktig del i det demokratiska arbetet för ett bra samhälle att leva i. Utgångspunkten för vårt ställningstagande ska vara pensionärens egna behov och att ta vara på kompetensen hos varje enskild medlem.

Vårt arbete har som mål att åstadkomma ett för pensionären självständigt liv med god livskvalitet, inflytande över sitt dagliga liv, boende, vård- och omsorg och tillgänglighet. Också att underlätta och stimulera våra medlemmars möjligheter till en meningsfylld, fysiskt aktiv, social och intellektuell livsföring. Med en åldrande befolkning är den förebyggande hälso- och friskvården en av de viktigaste samhällsuppgifterna. Att vi har inflytande i dessa frågor är nödvändigt.

Viktigt är att lyfta fram förebyggande åtgärder inriktade på de hälsoproblem som är vanliga bland de äldre till exempel fallolyckor, diabetes, demens och hjärt- och kärlsjukdomar främst stroke. Det handlar också om att eliminera risken för ensamhet, isolering och ensidig mathållning.

Ett framgångsrikt påverkansarbete förutsätter kunniga och kompetenta företrädare. Pensionärer i olika generationer har olika kompetens och intresse av att påverka i olika frågor. Detta faktum ska beaktas och användas. Kontinuerlig utbildning av våra förtroendevalda ska prioriteras.

PRO ska tillsammans med övriga pensionärsorganisationer driva kravet på en lagstiftning som garanterar pensionärsråd i samtliga kommuner, landsting och regioner. En lag om pensionärsråd räcker dock inte. Det behövs också en annan inställning hos politiker och tjänstemän, där de ser samrådet med pensionärsorganisationerna som en naturlig del i den politiska processen och något som ger värdefull kunskap inför de beslut som ska fattas.

I avvaktan på en lagstiftning har PRO och övriga pensionärsorganisationer initierat en överenskommelse med de sju riksdagspartierna om en tydlig uppmaning till kommuner och landsting/regioner att

inrätta väl fungerande pensionärsråd för samråd och dialog i viktiga frågor som rör äldre.

PRO ska under perioden 2008–2012 arbeta för att:

- Få ett reellt inflytande på nationell nivå i regeringens pensionärskommitté. Få ökat inflytande för äldre på samhällsutvecklingen via pensionärsråd i samtliga kommuner, landsting och regioner.
- En lagstiftning genomförs så att pensionärsråd blir obligatoriskt.
- En överenskommelse träffas med riksdagspartierna om pensionärsråd i samtliga kommuner, landsting och regioner i avvaktan på lagstiftning.
- Få kunniga och kompetenta företrädare i pensionärsråden.
- Driva kravet att pensionärerna får representation i politiska församlingar i förhållande till sin andel av väljarkåren.

Åldersdiskriminering och äldre i arbetslivet

Sverige är på många sätt ett mycket åldersfixerat samhälle. Den som anses gammal och har passerat det så kallade åldersstrecket blir satt på undantag. Detta trots att åldern inte säger något annat än hur många år en person levit.

Attityden till äldre rymmer en grogrund för diskriminering. Inom arbetslivet återspeglas dessa attityder särskilt tydligt. Hög ålder, utifrån arbetsgivarens och kollegors betraktelsesätt, blir ofta hinder vid en ansökan om arbete, även om kompetensen är god och mycket väl tillgodoser arbetets krav. Vid omorganisationer eller andra förändringar på arbetsplatser är det vanligt att den äldre arbetskraften får sluta med stöd av avgångsvederlag och avtalspension.

Liknande mönster av negativa attityder och förutfattade meningar finns även i andra delar av samhällslivet. Det finns inom socialförsäkringens område regler som missgynnar äldre.

Vissa bostadsrättsföreningar har en övre åldersgräns för att få bli medlem och flytta in. Banker kan neka att ge lån med ålder som skäl.

I flera landsting får äldre sämre tillgång till hjälpmedel. I tidningsstatistiken och radions lyssnarundersökningar räknas inte de som fyllt 80 år.

PRO efterlyser en verksam lagstiftning mot åldersdiskriminering som omfattar alla samhällets områden. Lagstiftning är inte den enda vägen mot rättvisa och jämlika villkor för äldre personer, men den utgör en viktig markering att ålder aldrig kan utgöra ett skäl för negativ särbehandling.

PRO har välkomnat att vi fått en lagstiftning för att förhindra att äldre diskrimineras på arbetsmarknaden. Det finns dock brister i lagen som gör att äldre även fortsättningsvis kan utsättas för negativ särbehandling på arbetet.

Det är ur samhällets perspektiv av stort intresse att i arbetslivet ta tillvara den kompetens och erfarenhet som äldre besitter. Arbetsgivare ska kunna anpassa arbetet och arbetsmiljön till den äldre arbetskraftens förutsättningar och skapa förutsättningar att arbeta efter pensionsåldern för dem som så önskar.

Samtidigt som vår organisation vill värna om möjligheterna att få delta i arbetslivet även som äldre, är det också viktigt att värna rätten för den enskilde att få gå i pension för dem som upplever att de gjort sitt i arbetslivet. För många är pensionen en befrielse från ett både fysiskt och psykiskt ansträngande arbetsliv. Frågan handlar om att anpassa möjligheten att gå i pension till enskilda individers förutsättningar. Rätten att få fortsätta arbeta får aldrig bli ett tvång att stanna kvar i ett tungt och slitsamt arbete.

PRO ska under perioden 2008–2012 arbeta för att:

- Riksdagen beslutar om en lagstiftning mot åldersdiskriminering som omfattar alla samhällets områden.
- Politiska åtgärder vidtas som skapar bättre förutsättningar för äldre att vara kvar i arbetslivet.
- Människors möjligheter att få stanna kvar i arbetslivet stärks men att det inte får utvecklas till ett tvång att fortsätta arbeta.

Ekonomisk trygghet på äldre dar

Fyll ut pensionsgapet – höj pensionen med 1 000 kr per månad

Löneutvecklingen för de förvärvsaktiva har sedan början av 1990-talet varit gynnsam. Under åren 1992–2006 har lönerna sammanvägt för samtliga sektorer ökat reallt med 40 procent. De löneavtal som slutits på arbetsmarknaden gör också att lönerna kommer att utvecklas positivt också under de kommande åren.

Pensionerna har däremot utvecklats betydligt sämre. Under motsvarande period 1992–2006 har pensionerna för en person med inkomstgrundad pension endast ökat reallt med 0,1 procent. Pensionerna släpar alltså efter rejält. Skillnaden mellan de förvärvsaktiva och pensionärerna fortsätter att öka också under de kommande åren.

PRO kräver att den orättvisa fördelningen mellan förvärvsaktiva och pensionärer rättas till så att pensionärerna får en ökad och rimlig andel av den ekonomiska tillväxten. Detta bör ske genom en uppräknings av pensionerna med 1 000 kr per månad i 2007 års penningvärde, utöver den årliga uppräknings av pensionerna. Kravet gäller både ålderspensioner och förtidspensioner.

Vid ett genomförande av höjningen finns komplicerade samband mellan olika delar i pensionssystemen som behöver beaktas. Därför bör en utredning/arbetsgrupp tillsättas för att närmare utreda hur höjningen ska genomföras. Ett genomförande bör inte leda till ökade marginaleffekter i pensionssystemet. Det är väsentligt att arbetslinjen inte urholkas. PRO står bakom det reformerade pensionssystemet och anser att frågan bör tas upp gemensamt av de fem partier som står bakom pensionsuppgörelsen.

Lika skatt för samma inkomst

Det nya pensionssystemet innebar bland annat att det särskilda grundavdraget för folkpensionärer avskaffades från och med år 2003. All pension skulle beskattas som vanlig inkomst. De fem partier som står bakom pensionsreformen var överens om detta. Överenskom-

melsen bröts genom införandet av det så kallade jobbskatteavdraget, med en skattesänkning som från år 2009 uppgår till 65 miljarder kr, som enbart kommer de förvärvsaktiva till del. En sådan skattepolitik fördjupar inkomstklyftorna mellan generationerna.

Jobbskatteavdraget är felaktigt och orättvist. Pension är uppskjuten lön och alltså ersättning för utfört arbete. Under den förvärvsaktiva tiden har pensionärerna avstått en del av sina arbetsinkomster till den kommande pensionen. Det är orimligt och orättvist att en person som arbetat i hela sitt liv och efter fullgjord livsgärning dragit sig tillbaka från förvärvslivet ska betala högre skatt än en person som är förvärvsaktiv. Principen om lika skatt vid lika inkomst ska gälla alla oavsett om man är anställd, rörelseidkare eller pensionär.

Garantipensionen grundskyddet i pensionssystemet

Garantipensionen utgör grundskyddet i pensionssystemet. Garantipensionens basnivå beräknas efter prisbasbeloppet. För dem som är födda 1938 eller senare uppgår under 2008 basnivån till 87 330 kr/år för ogift respektive till 77 900 kr/år för gift person. För dem som är födda 1937 eller tidigare och som inte omfattas av den reformerade ålderspensionen är garantipensionens basnivå för ogift 89 437 kr/år och för gift 79 679 kr/år. Garantipensionens basnivå är alltså olika för de båda grupperna.

Garantipensionens basnivå ska vara lika för alla. Det finns inga bärande socialpolitiska skäl till skillnaden. Det grundläggande konsumtionsbehovet är lika. PRO anser att basnivån för dem som är födda 1937 eller tidigare bör gälla även för dem som är födda 1938 eller senare.

Nivån liksom konstruktionen för avtrappning av garantipensionen mot inkomstgrundad pension är avvägd i förhållande till reglerna för hela ålderspensionssystemet. Reglerna utgör en del av pensionsöverenskommelsen. Betydande marginaleffekter föreligger i systemet och en höjning av basnivåerna kan ytterligare förstärka marginaleffekterna, vilket kan inverka negativt på arbetslinjen i pensionssystemet.

Nytt sätt att räkna upp förtidspensionerna

Under 2007 gällde försämrade grunder för beräkning av ålderspensionsrätt för personer med förtidspension (det som numera kallas sjukersättning/aktivitetsersättning). Genom bland annat PROs agerande återställdes reglerna från och med 1 januari 2008 till det som gällde tidigare.

Nu återstår en viktig fråga att lösa för förtidspensionärerna och det är frågan om den årliga omräkningen av förtidspensionen. Uppräkningen av förtidspensionen är knuten till den allmänna prisutvecklingen.

I den reformerade ålderspensionen indexerar pensionen med inkomstindex med avdrag för 1,6 procentenheter (följsamhetsindexering). Arbetskadelivräntor räknas om med en kombination av ett särskilt inkomstindex och prisutvecklingen.

Förtidspensionerna bör räknas om enligt de regler som gäller för arbetskadelivränta. Situationen för personer med arbetskadelivränta och personer med förtidspension är jämförbara i den meningen att det i båda fallen gäller personer som får sin arbetsförmåga nedsatt på grund av skada/sjukdom under normalt förvärvsaktiv ålder.

Premiepension

Premiepensionen är utformad som en fondförsäkring. Pensionsspararen kan välja bland nästan 800 fonder. En statlig utredning föreslog 2005 att antalet fonder skulle reduceras till 100-200.

PRO anser inte att det förslaget är tillräckligt långtgående. Svårigheter för den enskilde att överblicka systemet och att kunna göra rationella val kvarstår. För att kunna beakta stordriftsfördelar i förvaltningen av pensionsmedlen, minska avgifterna till fondbolagen och samtidigt ge valmöjligheter som är överblickbara för den enskilde pensionsspararen, bör antalet fonder minskas dramatiskt. Det finns olika alternativ. Men cirka 10 fonder eller något färre fondportföljer bör vara rimligt.

Premiepensionen är en del i det grundläggande pensionsskyddet i samhället. Ett sådant pensionsskydd ska präglas av trygghet och

stabilitet och inte vara utsatt för den höga risk som följer av den nuvarande utformningen av systemet. Det bör därför införas en garanti för att skydda pensionsspararen mot alltför stora risker. Sådana garantier kan utformas på olika sätt. Garantin ska åtminstone innebära att de medel som betalas in till systemet nominellt inte minskar.

Dämpa bostadskostnaderna och höj bostadstillägget till pensionärer

Bostadskostnaderna stiger för pensionärerna. PRO har därför under lång tid krävt förbättringar för pensionärer med låga inkomster genom höjning av bostadstillägget. Av ålderspensionärer med bostadstillägg är drygt 80 procent kvinnor. Bostadstillägget till pensionärer är alltså en viktig jämställdhetsfråga.

Bostadstillägget är för ålderspensionärer från och med januari 2007 före avdrag för inkomst 93 procent av en högsta bostadskostnad på 5 000 kr per månad. För förtidspensionärer är bostadstillägget 91 procent av högsta bostadskostnad per månad på 4 500 kr.

Det finns inga vägande skäl varför personer med förtidspension ska ha lägre bostadstillägg än ålderspensionärer. PRO kräver att bostadstillägg till ålderspensionärer och förtidspensionärer före avdrag för inkomst ska vara 95 procent av en högsta bostadskostnad om 6 000 kr per månad.

Reglerna för inkomstprövning bör också göras gynnsammare. Det kan lämpligen ske genom en sänkning av de procenttal av reduceringsinkomsten varmed minskning görs av bostadstillägget.

De försämringar för dem som bor i hyresrätt, som regeringen nu genomför med bland annat marknadsanpassningar av hyrorna och utförsäljning av de allmännyttiga bostadsföretagen, är oroande. Försämringarna kommer att innebära högre boendekostnader.

Denna tendens förstärks av den utveckling som nu äger rum inom bostadsbyggandet. När det gäller nybyggnation av lägenheter visar statistik att det nu byggs fler bostadsrätter än hyreslägenheter i Sverige. Denna utveckling beror på att byggföretagen tjänar mer på att bygga bostadsrätter och sälja dem än på att hyra ut lägenheter.

Det ska även i framtiden finnas tillgång till ett bra hyresboende till rimliga kostnader, som pensionärer kan klara.

För få pensionärer ansöker om bostadstillägg

Enligt en utredning som gjorts av Försäkringskassan kan det finnas så många som cirka 160 000 pensionärer, som kan ha rätt till bostadstillägg, men som inte ansökt om att få tillägget. Skälen varierar. Många tror att de inte är berättigade till bostadstillägg, andra uppfattar inte bostadstillägget som en rättighet som utgör en del av det samlade pensionssystemet och vissa kan tycka att det är för krångligt. En viktig åtgärd är därför att se till att ansökningsförfarandet förenklas. Onödigt krångel får inte vara ett hinder för pensionärer att ansöka om bostadstillägg. Härvid bör modern teknik så långt möjligt användas som ett hjälpmedel för att göra ansökningsförfarandet smidigare och snabbare.

Det är Försäkringskassans uppgift att informera om bostadstillägget på ett sådant sätt att de som kan vara berättigade till förmånen också ansöker om den. Regeringen måste därför se till att Försäkringskassan har de resurser som behövs och att kassan får tydliga signaler att prioritera frågan.

Bostadstilläggen är en viktig samhällsinsats som kommer de sämst ställda pensionärerna till del. Regeringen har det yttersta ansvaret för att myndigheten genomför en satsning på att alla som har rätt till bostadstillägg ska få del av detta.

Slå ihop AP-fonder

Omorganisationen av AP-fonderna och ändringen av placeringsreglerna har inneburit en dramatisk ökning av administrationskostnaderna, 359 miljoner kr år 1999 till 1 964 miljoner år 2006, alltså en ökning med 447 procent. Denna explosiva kostnadsökning vägs inte upp av några positiva förvaltningsresultat.

Det är angeläget att minska administrationskostnaderna. Pensionssystemet är ju ett autonomt och slutet system som ska bära sina egna kostnader.

Administrationskostnaderna påverkar alltså negativt pensionernas storlek. Det är svårt att se några fördelar med fyra lika fonder. PRO anser att AP-fonderna 1 – 4 bör slås samman till en enda. Det skulle ge förutsättningar för en radikal kostnadsreduktion och dessutom eventuellt bättre avkastning på fondkapitalet.

Överför inga ytterligare pensionsmedel från AP-fonden till statsbudgeten

2004 enades partierna bakom pensionsreformen att det då inte fanns förutsättningar till en ytterligare överföring av medel från AP-fonden till statsbudgeten, utöver de överföringar på 245 miljarder som gjordes åren 1999–2001. PRO kräver att det definitivt beslutas att inga ytterligare medel förs över från AP-fonden till statsbudgeten.

Det berättigade i detta krav har ytterligare stärkts genom den senaste redovisningen för år 2007 av pensionssystemets finansiella ställning. Den visar att förhållandet mellan systemets tillgångar och skulder endast är 18 miljarder. Det är det näst lägsta överskottet sedan pensionsreformen infördes. Marginalen till att den automatiska balanseringen ("bromsen") ska aktiveras är alltså mycket liten. Därtill kommer att den demografiska utvecklingen medför att systemets utgifter blir större än avgiftsinkomsterna från och med år 2010.

PRO ska under perioden 2008–2012 arbeta för att:

- Pensionerna höjs med 1 000 kr per månad.
- Pension och arbetsinkomst beskattas lika.
- Garantipensionens basnivå blir lika för alla.
- Förtidspension indexeras enligt de regler som gäller för arbets-skadelivränta.
- Antalet fonder i premiepensionssystemet radikalt reduceras.
- Det införs en garanti i premiepensionssystemet.
- Bostadstillägget till pensionärer höjs till 95 procent av en bostadskostnad om 6 000 kr/mån.

- Informationen om bostadstillägg till pensionärer förbättras så alla som kan vara berättigade till bostadstillägget också ansöker och får del av detta. Ansökningsförfarandet bör förenklas.
- AP-fonderna 1-4 slås samman till en fond.
- Det definitivt beslutas att inga ytterligare pensionsmedel överförs från AP-fonderna till statsbudgeten.

Att leva ett liv i hälsa på äldre dar

En människas hälsa är beroende av en lång rad faktorer: livssituationen i allmänhet, kostvanor, motion och andra aktiviteter, läkemedelsanvändning, alkoholvanor, ålder med mera. De flesta äldre lever ett ganska gott och aktivt liv, men många har olika krämpor.

De sociala skillnaderna i livsvillkor bland äldre återspeglas i skillnader i ohälsa och tidig död. Ett övergripande mål för folkhälsopolitiken är därför att alla får samma förutsättningar att leva ett hälsosamt liv.

En förutsättning för hälsa är att hälso- och sjukvården finns där när man behöver den. Insatserna från sjukvården ökar när man blir äldre. Därför är det viktigt för PRO att sjukvården tar de äldres sjukdomar på allvar.

Äldre personer har ofta flera sammansatta sjukdomar. För PRO är detta utgångspunkten när vi ställer krav på hur sjukvården ska fungera.

Det handlar om att ha en helhetssyn, att göra rätt prioriteringar och att äldre ska prioriteras, att vården ska vara tillgänglig för äldre samt att ingen ska kunna gå före i kön på grund av att man har en tjockare plånbok än andra.

Ofta saknar reformer inom vården demokratisk förankring. Drivkrafterna för förändringar kommer istället från till exempel kommersiella intressenter.

PRO har i sitt påverkansarbete en viktig roll att fylla som en länk mellan medborgarna och ansvariga politiker. Denna länkfunktion är speciellt viktig för de äldre med stora vårdbehov och i många fall en svag individuell politisk röst.

En levande demokrati inom hälso- och sjukvårdssektorn förutsätter också att medborgarna kan utkräva samma politiska ansvar för all offentligt finansierad vård oberoende av om den drivs i offentlig eller privat regi. Makten över vården får inte flytta från demokratiskt valda organ till de multinationella vårdbolagens styrelserum. Landstingens ansvar måste vara lika stort för all offentligt finansierad vård.

PRO ska under perioden 2008–2012 arbeta för att:

- Hälso- och sjukvården präglas av en helhetssyn på människan.
- En prioritering genomförs som innebär att äldre personer med sammansatta sjukdomar får den vård de behöver.
- Få en tillgänglig hälso- och sjukvård där ekonomin inte avgör vilken vård man får.
- Få en aktiv folkhälsopolitik med fokus på det som bidrar till hälsa bland äldre.

Mångfald och vinstintressen inom vård och omsorg

Antalet alternativa utförare av vård och omsorg ökar inom landsting och kommuner. Dessa utförare är i de flesta fall privata företag, men kan också vara stiftelser och företag som drivs av ideella organisationer eller kooperativ.

Merparten av offentligt finansierad vård och omsorg ska ges i offentlig regi. PRO är inte motståndare till att andra utförare än kommuner och landsting ska få bedriva sjukvård och äldreomsorg. Mångfald kan innebära en stimulans och utveckling av en verksamhet. Det är dock viktigt att kommunen och landstinget aldrig avhänder sig sitt grundläggande ansvar. En kommun eller ett landsting ska alltid erbjuda hemtjänst och annan äldreomsorg i egen regi och ett landsting får aldrig lämna över mer än hälften av all sjukvård i privata händer. Det ska alltid finnas vårdcentraler och sjukhus i landstingets ägo och drift. Finansieringen ska alltid kommunerna och landstingen svara för.

Vinstintresset får aldrig styra hur sjukvården och äldreomsorgen utformas. Det innebär att privata utförare inte ska få diktera villkoren i den verksamhet de bedriver. Kommuner och landsting ska fastställa bestämda kvalitetskrav, som alla utförare är skyldiga att följa.

Insynen i de privata utförarnas verksamhet ska ske på samma villkor som i kommunernas och landstingens. En viktig del i denna insyn är att den privatanställda personalen ska garanteras samma meddelarfrihet som offentligt anställd personal. Alternativa utförare ska också omfattas av samma uppföljning och tillsyn som de offent-

liga. I avtalen måste också kontrollstationer läggas in som möjliggör att en kommun eller ett landsting, utan långa rättsliga processer, kan avbryta verksamheter som inte uppfyller avtalsvillkoren.

Reglerna för offentlig upphandling har bidragit till att ett fåtal stora vård- och omsorgsföretag konkurrerar ut de mindre företagen och olika former av kooperativa utförare och därför inte stimulerat mångfald. För små lokala företag och kooperativ kan en upphandling vara på liv eller död och gälla den enda verksamhet de bedriver. De stora vårdkoncernerna finns över hela landet och för dem är inte varje enskild upphandling lika viktig. Vi har därför fått se en utveckling mot allt färre stora koncerner inom vård och omsorgsområdet som har fått en dominerande ställning. Dessa koncerner ägs numera i stor utsträckning av riskkapitalbolag med väldigt lite intresse av att utveckla den svenska vården och omsorgen.

Upphandling skapar ofta ryckighet och kvalitetstapp till exempel när ett äldreboende ska gå över från en entreprenör till en annan. Priset får dessutom oftast en alltför stor betydelse vid upphandling. Många upphandlingar liknar gamla tiders fattigauktioner. Lagen om offentlig upphandling passar för upphandlingar av städning, snöröjning med mera, men inte för vård och omsorg. Det behövs därför en ny lagstiftning inom dessa områden. Denna nya lag ska gynna mångfald och ställa kvalitetsfrågorna i centrum.

Allt fler kommuner och landsting erbjuder kundval och vårdval. Vid dessa former tillämpas inte en traditionell upphandling. Det är inte landstinget eller kommunen som avgör vem som ska utföra insatserna utan den enskilde patienten eller brukaren. De utförare som deltar i valsystemen har blivit godkända eller certifierade av landsting eller kommun. När vårdval och kundval fungerar på ett bra sätt gynnar det mångfald och ger en större valfrihet.

Det är dock viktigt att landsting och kommun har en god kontroll över verksamheten. Det gäller både kvalitetskrav, insyn och möjligheten att styra var etablering ska ske och antalet utförare. Utan denna kontroll riskerar företagets vinstintressen att spela en allt för stor roll, inte minst gäller det etablering av vårdcentraler.

PRO ska under perioden 2008–2012 arbeta för att:

- En ny lag införs, som ger ett alternativ till Lagen om offentlig upphandling. Den ska ge möjligheter för kommuner och landsting att fastställa bestämda kvalitetskrav som alla utförare är skyldiga att följa. Lagen ska också skapa bättre förutsättningar för kooperativ och mindre företag att medverka i vård- och omsorgsverksamhet.
- Lagstiftningen vid kundval och vårdval ger möjligheter att styra var etableringar ska genomföras och antalet utförare.
- Privata utförare ska omfattas av samma kontroll och uppföljning av landstingens och kommunernas revisorer och landstingens och kommunernas kvalitetsuppföljare som den offentligt drivna vården och omsorgen.
- Kommuner och landsting inte får överlåta all sjukvård och äldreomsorg i privat regi. Det ska alltid finnas vårdcentraler och sjukhus i landstingens ägo och hemtjänst som bedrivs av kommunen.
- Den privatanställda personalen ska garanteras samma meddelarskydd om vård- och omsorgsförhållanden som offentligt anställd personal.

Vård på lika villkor

Hälso- och sjukvård ska ges på lika villkor och betalas efter förmåga, solidariskt över skattsedeln. De som är sjukast ska få vård först och det är behoven som ska styra.

Svensk sjukvård håller hög kvalitet. Det visar många internationella jämförelser. Utvecklingen inom hälso- och sjukvården går snabbt framåt. Nya behandlingsmetoder och läkemedel ger nya möjligheter, men kostnaderna ökar. En framtida god sjukvård kräver ökade resurser till sjukvården. En högre andel än idag av BNP bör gå till sjukvården. Om man höjer från dagens nio procent till tio procent innebär det 30 friska miljarder till hälso- och sjukvården.

Sedan den 1 juli 2007 gäller en ny lag för vem som får äga och

driva sjukhus i Sverige. Det är nu tillåtet för landsting och regioner att sälja och lägga ut sjukhus på entreprenad till företag som driver verksamheten med vinst. Inte ens akut- och universitetssjukhus är tryggade. För de privat drivna sjukhusen blir det möjligt att ta emot både patienter med offentlig betalning och patienter med privat finansiering, till exempel privata sjukförsäkringar. Det kan då finnas risk för så kallade gräddfiler i vården, det vill säga att de som på olika sätt betalar för sig får vård först. Det skapas ett A- och ett B-lag. PRO är starkt kritiskt till den nya lagen.

Vi anser att de offentligt finansierade sjukhusen i första hand ska drivas offentligt eller av icke vinstdrivna privata vårdgivare. Sjukhus med en naturlig monopolställning utanför storstadsområdena ska, liksom universitets- och regionsjukhus, alltid drivas i offentlig regi.

PRO anser av samma skäl öppenheten för alternativa vårdgivare inom vård och omsorg inte får leda till att de stora internationella kommersiella vårdbolagen får en allt mer dominerande roll.

PRO ska under perioden 2008–2012 arbeta för att:

- Vården fortsatt finansieras solidariskt och ges efter behov.
- Sjukvårdens andel av BNP ökar från dagens nio procent till tio procent.
- En lag stiftas om att sjukhus med offentlig finansiering inte samtidigt ska kunna ta emot privat betalande patienter för att förhindra att de med resurser går före.
- Region- och universitetssjukhus behålls i offentlig ägo och drift. Minst hälften av sjukhusen i varje landsting ska drivas i offentlig regi.
- De som har råd och önskar betala privat för vård ska vara hänvisade till rent privat finansierade sjukhus och läkare.

Demens och psykisk ohälsa hos äldre

Att vi blir allt äldre innebär också att fler drabbas av demenssjukdomar. Antalet demenssjuka i Sverige uppgår till nära 150 000 personer. Varje år insjuknar 25–30 000 människor. Det är viktigt att de

som drabbas så snart som möjligt får en diagnos och att de sedan får rätt behandling och att den personal som tar hand om patienter med demens har rätt kunskap och utbildning. Anhöriga som vårdar dementa måste få stöd, utbildning och framför allt avlastning.

Depression och annan psykisk ohälsa drabbar många äldre, men uppmärksammas inte tillräckligt inom vården. Tyvärr är det dessutom många äldre som anser att det hör till det naturliga åldrandet och som känner skam för att söka hjälp för sina besvär. Det leder till onödigt lidande inte bara för den äldre, utan även för närstående. Det förekommer också att psykoser och depressioner förväxlas med demens. Statistik visar att personer som är 65 år och äldre har högst andel självmord av alla åldersgrupper. Årligen är det mellan 300 och 400 personer över 65 år som tar sitt liv.

PRO har under flera år drivit frågan om psykisk ohälsa hos äldre, men väldigt lite har hänt. Fortfarande saknar närmare hälften av landstingen medicinsk kompetens för äldre med psykiska sjukdomar. Psykiska sjukdomar hos äldre är för det mesta behandlingsbara. Behandlingen är dessutom inte dyr, men kräver kunskap om äldres speciella behov. Äldres psykiska ohälsa skiljer sig från yngre personers – det måste vården ta hänsyn till. För att göra äldrepsykiatri mer tillgänglig för dem som drabbas bör psykiatrisk kompetens med kunskap om äldre knytas till vårdcentraler och de äldreteam som bör finnas där.

PRO ska under perioden 2008–2012 arbeta för att:

- Den äldrepsykiatriska kompetensen byggs ut i vården och omsorgen.
- Äldrepsykiatrisk kompetens knyts till vårdcentralerna och de äldreteam som bör finnas vid dessa.
- All personal som arbetar med äldre ska få utbildning i äldrepsykiatri för att lära sig känna igen psykisk ohälsa hos äldre och kunna bemöta den.

Äldreforskning

För PRO är det viktigt att det i vårt land bedrivs en omfattande forskning där äldres villkor analyseras och utvärderas inom olika områden av äldrepolitiken. Med det växande antalet äldre samt vårdens och omsorgens omfattning ökar betydelsen av sådan verksamhet. Resurserna till äldreforskning bör därför stärkas och intensifieras ytterligare för att kunna möta de problem som uppstår om 10 – 20 år då stora grupper äldre blir vårdbehövande.

Sverige är mycket framgångsrikt när det gäller forskning kring demenssjukdomar. Det är viktigt att denna forskning får förutsättningar att fortsätta.

PRO ska under perioden 2008–2012 arbeta för att:

- Samhällets resurser till äldreforskning ökar.
- Resurserna till bland annat forskning om demens och andra sjukdomar som drabbar äldre prioriteras.

Äldres läkemedelsanvändning

Läkemedel är en viktig del av hälso- och sjukvården. Utvecklingen inom läkemedelsområdet har varit stark under de senaste decennierna och har lett till att många människor idag kan botas och leva ett friskare och mer oberoende liv. De nio procent av befolkningen som är 75 år och äldre svarar för 25 procent av läkemedelsförbrukningen. Rätt läkemedelsanvändning leder till ökad livskvalitet och minskat lidande. Undersökningar visar dock att förskrivna läkemedel inte alltid hämtas ut på Apoteket och att uthämtade läkemedel inte tas på rätt sätt.

Det kan uppstå problem när äldre som har många vårdkontakter ordinerar flera olika läkemedel som inte passar ihop och till och med kan vara farliga att ta tillsammans. Cirka 20 procent av inläggningarna på sjukhusens akutmottagningar beror på felaktig läkemedelsanvändning.

Det är viktigt att äldres medicinanvändning regelbundet följs upp så att mediciner som inte passar ihop kan tas bort. Det är också viktigt att äldre får tydlig information om hur läkemedlen ska användas så att läkarens ordination följs på rätt sätt.

Landstinget har ansvar för att äldres läkemedelsanvändning följs upp. I denna uppföljning ska även kommunen medverka. Personal med farmaceutisk kompetens måste även medverka.

Läkemedelsförpackningarna ska vara utformade på ett sätt så att de är lätta att använda för äldre. Det ska också vara möjligt att få provförpackningar av läkemedel.

PRO vill behålla det svenska apotekssystemet. Apoteken i vårt land har tillgång till välutbildad personal. Det är också ett kostnadseffektivt system. Tillgängligheten till apoteken borde dock bli bättre. Det gäller både antalet apotek, öppettiderna och butikernas service. Vårt apotekssystem behöver inte brytas upp för att uppnå dessa förbättringar. Staten som ägare kan lösa det genom tydliga ägardirektiv. Det bör också vara tillåtet att sälja ett begränsat antal receptfria läkemedel i detaljhandeln.

En avreglering av apoteksmonopolet leder med stor sannolikhet till att ett fåtal stora grossistkedjor tar över apoteksmarknaden. Erfarenheterna från avregleringen i Norge pekar på detta, där också den farmaceutiska kompetensen vid apoteken har sjunkit. De privata apoteken har högre krav på vinster än det svenska statliga apoteksmonopolet, varför en avreglering leder till högre priser för konsumenterna.

PRO ska under perioden 2008–2012 arbeta för att:

- Äldre ska erbjudas regelbundna läkemedelsgenomgångar för att undvika felaktig läkemedelsbehandling och hjälp med att följa läkarens ordination.
- Behålla en fortsatt reglerad apoteksmarknad med ett starkt Apoteket AB som står för detaljhandeln med läkemedel.
- Bättre information ges om läkemedlens verkningar och biverkningar.

Tandvård

PRO har länge framhållit att tänderna är en del av kroppen och att tandhälsan är lika viktig som hälsan i övrigt. Tandvården bör därför betraktas som en del i hälso- och sjukvården och på sikt föras in under hälso- och sjukvårdens högkostnadsskydd.

Sverige har en fri prissättning för tandvård. Varje tandläkare har därför rätt att bestämma vilken avgift som ska gälla för tandvårdsbehandlingen. Den fria prissättningen har lett till ökade avgifter för tandvården. Vi kan nu börja skönja resultatet av denna utveckling genom att tandstatus återigen är på väg att bli en klassfråga. Ekonomiskt svaga grupper får allt svårare att klara dyra tandläkarräkningar.

Den tidigare tandvårdsförsäkringen för äldre har betytt att många fått råd att genomföra omfattande tandvårdsbehandlingar. Kostnaderna kan dock i vissa fall bli mycket höga och svåra att klara för personer med låga pensioner. Från 1 juli 2008 gäller ett nytt system för tandvårdsstöd som omfattar alla.

Landstinget eller regionen ansvarar för att äldre i särskilda boenden eller som får hemsjukvård erbjuds en avgiftsfri munhälsobedömning och individuell rådgivning.

Landstingen ska också svara för att nödvändig tandvård erbjuds dessa. För den nödvändiga tandvården betalar patienterna samma avgift som gäller inom den öppna hälso- och sjukvården.

Landstingen är tillsammans med kommunerna ansvariga för uppsökande tandvård för personer inom den kommunala äldreomsorgen. Denna verksamhet finansieras genom särskilda statliga bidrag. Under alla de år dessa bidrag har funnits har stora delar av anslaget aldrig betalats ut. Den uppsökande verksamheten har inte alls fått den omfattning som det var tänkt. Många äldre går på så sätt miste om möjligheten att få en ordentlig genomgång av sin tandstatus. Resultatet är försämrad tandhälsa för dem som skulle behöva denna uppsökande verksamhet.

Hårdare krav måste ställas på landsting och kommuner att de klarar av att genomföra denna statligt finansierade uppsökande verksamhet.

Folktandvården har spelat en stor roll för att befolkningen i Sverige har en god tandhälsa i jämförelse med andra länder. Dess taxor har också varit styrande när det gäller ersättningar från tandvårdsförsäkringen. Det är viktigt att folktandvården får vara kvar som en stor aktör inom tandvården. Den utförsäljning och avknoppning av folktandvården som genomförs i olika landsting är mycket olycklig då den kommer att leda till att folktandvården tvingas att ta ut högre priser för att klara sin verksamhet. De stora vinnarna i en sådan utveckling är de privata tandläkarna, som slipper folktandvårdens prispress.

PRO ska under perioden 2008–2012 arbeta för att:

- Folktandvården även i fortsättningen drivs i offentlig regi.
- Folktandvården är en stark aktör inom tandvården för att garantera en god kvalitet och en prispress på de privata tandläkarna.
- Landstingen tar sitt ansvar för den uppsökande tandvården och genomför en uppsökande verksamhet som tillgodoser behoven.
- Tandvårdsförsäkringen ska omfatta samtliga tänder.
- Utvärdering av förebyggande tandvård genomförs.
- Tandvården på sikt ska föras in under hälso- och sjukvårdens högkostnadsskydd.

Rätt till trygg kontakt med vården på äldre dar

Den hälso- och sjukvård som äldre behöver ofta ska finnas lätt tillgänglig. Därför är vårdcentralerna viktiga. En vårdcentral ska ha tillgång till olika personalgrupper: läkare, sjuksköterskor, psykologer, sjukgymnaster med flera. Många äldre har flera sjukdomar samtidigt och tvingas därför att träffa ett stort antal läkare och annan vårdpersonal vid olika kliniker och platser.

Alla, som vill, har enligt Hälso- och sjukvårdslagen rätt till en fast läkarkontakt, men det fungerar inte på alla håll eftersom det råder brist på allmänläkare i vissa delar av landet. Vid vissa vårdcentraler går verksamheten runt på vikarierande läkare – så kallade stafettläkare – därför att det är omöjligt att besätta de fasta läkartjänsterna.

Redan idag finns brist på läkare och denna brist riskerar att bli ännu större i framtiden. Statsmakterna måste planera för detta genom att satsa på en utökad läkarutbildning. Särskilt viktiga områden för äldre är utbildningen av geriatriker, psykiatriker och allmänläkare. Samtidigt är det också en viktig uppgift för samhället att kunna tillgodose behovet av läkare i glesbygden. Olika former av styr- och stimulansmedel krävs för att klara detta.

Äldres rätt till en fast kontakt med läkare och distriktssköterska vid sin vårdcentral måste därför stärkas. På sikt bör de äldre, som vill, kunna erbjudas en geriatriker, en läkare med specialkunskaper om äldres sjukdomar, som fast kontakt. För att uppnå detta behöver sjukvården få tillgång till fler geriatriker. I dag utbildas för få inom denna specialitet. En lämplig väg för att klara behovet kan vara möjligheten till vidareutbildningar från andra specialiteter. En första åtgärd kan vara att ge allmänläkare och distriktssköterskor möjlighet att vidareutbilda sig i sjukvård för äldre.

Det händer alltför ofta att äldre skrivs ut från den slutna sjukvården utan att det finns ett väl fungerande omhändertagande från kommunens eller primärvårdens sida. Kommunen eller primärvården måste också kunna garantera att den enskilde får de insatser han eller hon

behöver. Dessa garantier ska lämnas vid den vårdplanering som görs i samband med utskrivning. Kan inte sådana garantier lämnas får ingen utskrivning genomföras. Äldre personer som skrivs ut bör få tillgång till en allmänläkare eller distriktssköterska som samordnar primärvårdens och kommunens insatser och ser till hela patientens livssituation. Det bör också finnas tillgång till korttidsplatser med rehabilitering för dem som inte kan åka hem på en gång.

Särskilda äldrevårdsteam med geriatrisk kompetens med ansvar för den enskildes hela livssituation bör också kunna byggas upp på vårdcentraler. Dessa team spelar en viktig roll i samordningen av resurserna.

Sedan ett par år tillbaka finns en nationell vårdgaranti – den ska gälla lika för alla. Den innebär att patienten ska komma i kontakt med vården samma dag hon eller han tar kontakt och få träffa en läkare inom sju dagar. En specialist ska man få träffa inom tre månader och behandling ska ges inom 90 dagar från det att beslut om behandling har fattats. Om det egna landstinget inte kan ge vård inom garantin, ska patienten erbjudas den i ett annat landsting. Akut vård ska naturligtvis ges omedelbart. Vårdgarantin ska följas och PRO menar att den också måste skärpas så att tiderna begränsas.

Inom akutsjukvården finns stora brister när det gäller att ta hand om multisjuka äldre. Personalen inom akutsjukvården måste få förbättrade kunskaper om äldre multisjukas särskilda förhållanden. Människor som söker akut vård ska få den omedelbart.

Det fria vårdvalet

Det fria vårdvalet i primärvården kan stimulera till bättre kvalitet och bättre kontinuitet inom vården. Detta är speciellt viktigt för patienter med begränsad rörlighet och till exempel kroniska sjukdomar som kräver regelbunden kontakt med läkare eller annan kvalificerad sjukvårdspersonal. Samtidigt finns risker med ett sådant system. Om landstingen inte styr var verksamheterna ska etableras finns stora risker att vissa områden får en kraftigt försämrad öppenvård medan vi får ett överflöd av vårdcentraler inom andra områden. Både glesbygd och socialt utsatta områden kan drabbas.

Den förebyggande vården kan drabbas när vårdgivarna konkurrerar om enskilda patienter, eftersom förebyggande insatser tar resurser från patientkontakterna.

Risken är stor att vårdgivare försöker välja bort patienter som inte betraktas som lönsamma. Vårdcentralen väljer istället att prioritera patienter som inte kräver lång tid och mycket resurser. De som drabbas blir då äldre med många sjukdomar, kroniskt sjuka, psykiskt sjuka och invandrare med språkproblem.

För äldre med stora vårdbehov är närhet till vård viktigare än en rätt att välja, men en rätt att välja kan stärka en äldre patients ställning.

Ska vårdvalet fungera på ett bra sätt för äldre vårdtagare måste vissa villkor vara uppfyllda.

PRO vill lyfta fram följande punkter som särskilt viktiga:

- Närhet till läkare och annan kvalificerad vårdpersonal inklusive goda möjligheter till hemsjukvård.
- Vårdcentraler eller vårdenheter måste ha ett brett uppdrag och klara alla primärvårdens uppgifter.
- Mer av geriatrisk kompetens måste föras ut till primärvården. Kompletterande utbildningar bör erbjudas allmänläkare, sjuksköterskor och annan personal på vårdcentralerna.
- Etableringen av vården ska planeras demokratiskt och utifrån var behoven finns.
- Vårdgivarna ska betalas av landstingen helt eller delvis genom fasta ersättningar för det antal personer som är listade och viktas utifrån ålder och vårdtyngd. Ersättningar som ges efter besök gynnar rörliga och friskare patienter.
- Ersättningen måste gynna förebyggande arbete. I det förebyggande arbetet krävs samarbete med kommunen.
- När patienten besöker den vårdcentral eller vårdenhet där hon/han är listad ska ingen patientavgift tas ut. Detta gynnar kontinuiteten.
- Villkoren för meddelarfrihet för offentligt anställda ska även gälla för anställda hos privata vårdgivare. Landstingets reviso-

rer måste ha samma möjlighet att granska de privata företagen som egna enheter.

- Många sjuka äldre har svårt att ta sig till vårdcentralen. Läkare och sjukvårdspersonal måste därför göra hembesök. Ersättningarna ska stimulera till detta.

I hälften av landets kommuner är det två olika organisationer som svarar för vården och omsorgen om äldre som vårdas hemma. Det kan innebära att den enskilde får många besök i hemmet av olika personal. De olika personalgrupperna vet inte heller vad de andra gör. För att skapa förutsättningar för en god hemsjukvård behöver den samordnas med kommunens omsorg under ett gemensamt kommunalt huvudmannaskap. För en god hemsjukvård krävs också fler anställda distriktssköterskor och äldrevårdssjuksköterskor.

Patientsäkerhet och kvalitetsarbete

Alla ska kunna känna sig trygga och lita på vården, men varje år skadas många människor i vården. Det är viktigt att sjukvården ständigt förbättrar patientsäkerheten, dels genom att lära av misstag, dels genom att tillämpa riskanalyser och kvalitetssäkringssystem. Öppna jämförelser och kvalitetsregister av vårdens resultat är bra och ger möjlighet för alla medborgare att jämföra vårdens kvalitet i olika landsting och kliniker oavsett vem som är vårdgivare. De är också viktiga verktyg för landstingens pensionärsråd.

PRO vill se ett nationellt centrum för patientsäkerhet där fristående forskare och patient- och brukarorganisationer får ett stort inflytande.

Grunden för patientsäkerhet och en god kvalitet utgörs dock av en välutbildad personal med goda kunskaper och en god kompetens. Kunskap och kompetens kan bara mätas utifrån de olika vårdtagarnas behov.

Vårdens möjligheter att rekrytera och behålla kompetent personal är en nyckelfråga för framtiden. Kraftfulla utbildningsinsatser krävs för att lösa bristen på specialutbildad sjukvårdspersonal.

PRO ska under perioden 2008–2012 arbeta för att:

- Vårdgarantin ska följas och vårdköerna arbetas bort. Väntetiderna enligt vårdgarantin bör successivt kortas.
- Den som är i behov av akut vård ska få den omedelbart.
- Tillgängligheten till vårdcentralen förbättras. Ingen ska behöva vänta mer än en dag för att komma i kontakt med vårdcentralen, träffa en läkare inom sju dagar och få behandling inom tre månader från det att beslut om behandling fattats.
- Där vårdval inrättas ska vårdcentralen eller annan vårdenhet ha ett brett uppdrag och klara primärvårdens samtliga uppgifter.
- Patientavgift inte ska tas ut när man går till den vårdenhet där man är listad.
- Särskilda äldrevårdsteam med geriatrisk kompetens för vård och omsorg av multisjuka äldre ska finnas på vårdcentralerna med ansvar att samordna samtliga vårdinsatser oavsett om de ges av landstinget eller kommunen.
- Stärka äldres rätt till personal med geriatrisk kompetens som också kan fungera som samordnare i vården.
- Satsa mer resurser för att attrahera fler läkare att välja geriatrisk specialitet.
- Införa mer geriatrik i både läkares och sjuksköterskors grundutbildning.
- Kompletterande utbildning ges i geriatrik för primärvårdens specialister i allmänmedicin.
- Ett nationellt centrum för patientsäkerhet inrättas.
- Stärka samverkan mellan kommuner och landsting så att vården för äldre är sammanhållen även om den ges av olika huvudmän.
- Särskilt beakta betydelsen av distriktssköterskemottagningar i mindre samhällen.
- Införa kommunalt huvudmannaskap för hemsjukvården.
- Vårdplaneringen vid utskrivning från den slutna sjukvården alltid ska leda till att nödvändiga insatser ges från primärvård och äldreomsorg.

- Behovet av läkare fylls med en ökad läkarutbildning.
- Stafettläkare ska vara ett undantag och inte en regel.
- Alla pensionärer ska erbjudas hälsosamtal och hälsoundersökning vart tredje år.

Att kunna leva i trygghet och oberoende på äldre dar

När hälsan blir sämre och kroppen skröpligare ska samhället erbjuda vård och omsorg av god kvalitet. Det ska inte råda några tvivel kring detta. Alla ska känna tillit till att vården och omsorgen finns där när man behöver den. De anhöriga ska känna trygghet i att de närstående har det bra på äldreboendet eller hemma i den egna bostaden med hjälp av hemtjänsten.

Som äldre har man också rätt att själv få bestämma över sitt eget liv, sin egen vardag! Var man ska bo, när och vad man ska äta, när och vem man ska bli vårdad av. Den som behöver äldreomsorg ska inte känna sig osäker inför framtiden.

Det finns stora variationer mellan landets kommuner när det gäller kvaliteten på äldreomsorgen. Det bekräftas av rapporter från Socialstyrelsen och Sveriges Kommuner och Landsting. Det är oacceptabelt. Insatsernas omfattning och kvalitet ska inte vara beroende av var i landet den enskilde bor. Det finns också stora brister i tillämpningen av socialtjänstlagen, som är en ramlag som kompletteras med socialstyrelsens allmänna råd och kommunernas riktlinjer.

Resurserna till äldreomsorgen har under de senaste åren minskat med sex procent, samtidigt som antalet äldre har ökat. Denna utveckling har lett till stora brister i äldreomsorgen. Mer resurser krävs om behoven ska kunna täckas. PRO har därför under många år krävt ökade och öronmärkta statsbidrag till kommunernas äldreomsorg.

Trots alla brister och problem har Sverige i jämförelse med andra länder en god äldreomsorg. Detta gäller både omfattningen av äldreomsorgen och kvaliteten. Äldreomsorgen var inte bättre förr. Det fanns stora brister i den. Inte minst för dem som tvingades flytta till äldreboenden med flerbäddsrum och med små möjligheter till integritet.

Den ofta berättigade kritiken får inte leda till att vi tar avstånd från en äldreomsorg som har sin grund i den generella välfärdspolitiken. Sverige har ett gott utgångsläge som upprätthålls bäst om alla är med och betalar solidariskt för äldreomsorgen över skattsedeln.

En god äldreomsorg

Människors rätt till äldreomsorg avgörs vid biståndsbedömningar. De som ansvarar för biståndsbedömningarna kläms ofta mellan socialtjänstlagens rättigheter, kommunledningens krav om restriktivitet och hänsyn till den kommunala ekonomin.

Många äldre känner sig utlämnade till dem som gör dessa biståndsbedömningar. De upplever att de inte bemöts på ett värdigt sätt och med respekt för sina olika behov. Inga beslut om äldreomsorg ska få fattas utan att det har förekommit en väl dokumenterad dialog. Om den enskilde har svårt att själv uttrycka sina behov, ska denne alltid kunna biträdas eller företrädas av någon annan.

Bristerna i behovsbedömningarna framgår av att fyrtio procent av dem som överklagar ett avslagsbeslut får rättelse av förvaltningsdomstol. Tillräckligt med resurser ska avsättas i kommunerna för att nå upp till socialtjänstlagens ambitioner.

Ledorden för en god äldreomsorg är trygghet, självbestämmande och respekt för den enskilde. Grunden för denna äldreomsorg är att de resurser samhället anslår också täcker behoven.

För PRO är det en självklarhet att alla som behöver ska ha rätt till en god äldreomsorg oavsett var i landet de bor. Det är också en självklarhet för PRO att det endast är brukaren och ingen annan som kan avgöra detta.

Oavsett vilken organisation en kommun väljer för sin äldreomsorg behövs det i första hand tillräckligt med kunnig personal och tillräckligt antal platser på äldreboenden för att behoven ska kunna tillgodoses. Omsorgen ska också ges på brukarens villkor. Han eller hon ska ha möjlighet att bestämma över sin vardag utifrån sina förutsättningar.

Avgifter ska vara låga med högkostnadsskydd och garanti för den enskilde att få behålla så stor del av sin inkomst att man kan unna sig ett gott liv i övrigt. Avgiftsnivåer får aldrig leda till att människor av kostnadsskäl avstår från den omsorg de behöver och efterfrågar. Socialstyrelsen bör utfärda riktlinjer för hur kommunerna ska ta ut avgifter så att det blir enkelt för den enskilde att överblicka vad man betalar för.

Respekt för den enskilde innebär att ingen ska kunna fräntas sitt självbestämmande, men att några kan behöva hjälp för att kunna utöva detta.

En god äldreomsorg förutsätter att vi måste vara intresserade av och lyhörda för att pröva nya arbetssätt inom äldreomsorgen. För vissa kan deras etniska bakgrund ha stor betydelse för hur de vill ha sin äldreomsorg utformad. Måltider, religion och kultur kan också betyda mycket för att äldreomsorgen ska kunna ges på brukarens villkor. Hänsyn måste tas till att personer med samma kön kan leva i parförhållanden.

Valfrihet inom äldreomsorgen

Idag är det många privata utförare som praktiskt står för äldreomsorgen. Mångfald kan stimulera utvecklingen av en god omsorg. Det viktiga är att vinstintressen inte får styra hur äldreomsorgen ska utformas och att kommunen alltid ska finnas med som utförare. Kommunen har alltid sitt grundansvar för att alla äldre medborgare ska kunna få en god omsorg.

Många kommuner erbjuder olika former av valfrihet inom äldreomsorgen. När det fria valet fungerar på ett bra sätt gynnar det mångfalden och ger brukaren valfrihet. Vid fritt val genomförs ingen traditionell upphandling. Kommunen avgör inte vem som ska utföra insatserna utan det gör brukaren genom sitt val. De utförare som deltar i det fria valet har blivit godkända eller certifierade av kommunen.

För alla är inte valfriheten enkel och en väg mot ökat oberoende. För många riskerar valfriheten att bli en chimär när de får en lista på ett stort antal utförare att välja mellan, som alla med så positiva förtecken som möjligt, vill erbjuda sina tjänster.

Många känner sig utlämnade inför valsituationen. De är osäkra och kan behöva råd och stöd i sitt val. Kommunen måste därför ges rätt att vägleda och hjälpa den enskilde i sitt val om han eller hon önskar det. Samtidigt måste betonas att det alltid ska vara den enskilde ensam eller tillsammans med anhöriga som väljer. Det beslutet får inte överlåtas åt en kommunal tjänsteman. Valfriheten får inte hel-

ler bli ett tvång. PRO menar att det alltid ska finnas ett kommunalt fullgott alternativ för den som väljer att inte välja.

I vissa kommuner kombineras det fria valet med en uppsplittrad hemtjänst där insatserna delas upp mellan ett antal utförare. En står för städning, en annan för hjälp med måltider, en tredje för personlig omvårdnad och så vidare. Sådan valfrihet leder till att brukaren fräntas all verklig möjlighet att påverka innehållet i sin hemtjänst. Den leder också till försämrad trygghet genom att kontinuiteten hos personalen går förlorad.

Språkkunnig personal i vård- och omsorg och skriftlig information på det egna språket ska hjälpa till att ge trygghet och bra livskvalitet för äldre med bakgrund i ett annat land än Sverige.

PRO anser att det viktigaste för den enskilde är att få ett större inflytande över innehållet i de insatser som erbjuds; städningen, maten, omsorgen. Dagens system med ett beslut från kommunen som gäller bestämda insatser, måste ersättas av ett annat där insatserna omvandlats till det antal timmar som brukaren behöver varje vecka. Dessa timmar ska han eller hon ha ett avgörande inflytande över. Vill man ersätta städningen en dag med doften av lagad mat ska det vara fullt möjligt. Är det soligt väder kanske brukaren vill använda timmen till att promenera istället för något annat. Detta förutsätter inte bara en annan form av beslut utan en sammanhållen hemtjänst med kunnig personal. Kommunen ska också ställa krav på de utförare som vill vara med och konkurrera om sina tjänster att de kan erbjuda detta.

Många som har hemtjänst har också insatser från hemsjukvården. Dessa insatser kan vara lika varandra. De utförare som deltar i det fria valet måste därför kunna samordna sina insatser med hemsjukvården, oavsett om den sker under landstingets eller kommunens huvudmannaskap. En enskild brukare som också har hemsjukvård ska inte behöva få besök av både hemsjukvården och äldreomsorgen för att få i stort sett samma uppgifter utförda. Hur denna samordning praktiskt ska utföras får bestämmas utifrån den enskildes önskemål.

PRO ska under perioden 2008–2012 arbeta för att:

- Äldreomsorgen ska vid sidan av låga avgifter betalas solidariskt över skatten.
- PROs beskrivning av den goda äldreomsorgen förverkligas.
- Resurserna till äldreomsorgen ökar och mer av statsbidragen blir öronmärkta för äldreomsorg.
- Lagstiftningen förstärks vad gäller rättigheterna till en god äldreomsorg.
- Äldreomsorgen ges på lika villkor oavsett ekonomisk ställning eller kön.
- Kommunerna alltid ska kunna erbjuda äldreomsorg i egen regi.
- Enskilda utförares vinstintressen inte ska styra äldreomsorgens utformning.
- Hemtjänsten utformas så att den enskilde brukaren får ett stort inflytande över dess innehåll och beslut om hemtjänst ska gälla det antal timmar i veckan som den enskilde behöver.
- Språkkunnig personal ska finnas inom vård och omsorg för att på det sättet skapa trygghet för äldre som har problem med det svenska språket.
- Utförare av hemtjänstinsatser ska kunna samordna sitt arbete med hemsjukvården.

Äldres boende

Det grundläggande när det gäller äldres boende är att den enskilde själv ska ha ett avgörande inflytande över var han eller hon ska bo. Över 80 procent av dem som är 80 år och äldre bor kvar i sin ordinarie bostad. Detta säger dock inget om hur många som i verkligheten vill bo kvar om det fanns godtagbara alternativ, som är anpassade efter äldres behov. Undersökningar visar att drygt var fjärde skulle flytta till annan bostad i sådana fall.

För dem som vill bo kvar är det viktigt att det inte finns praktiska hinder som gör att de tvingas att flytta. Majoriteten av bostäder, även

de som byggdes under det så kallade miljonprogrammet, är idag inte tillgängliga för äldre med nedsatt rörelseförmåga.

Den som vill ska ges förutsättningar att bo kvar i sin gamla lägenhet i en omgivning som han eller hon är väl förtrogen med. För att kunna bygga bort det otillgängliga bostadsbeståndet, krävs både en förstärkt lagstiftning och förbättrade bidrag.

Det räcker dock inte med att lägenheter och hus görs tillgängliga. I den omgivande miljön får inte heller förekomma hinder för personer som har rörelsenedsättningar. Det måste också i bostadens närhet finnas tillgång till dagligvarubutik, god ytterbelysning och olika serviceinrättningar. För möjlighet till gemenskap bör det också finnas samlingslokaler och tillgång till allmänna kommunikationer i bostadens närmiljö. Dessa krav kan bara lösas med olika former av samhällsinsatser.

Flera rapporter vittnar om den snabba nedläggningen av särskilda boenden. PRO har vid många tillfällen varnat för denna utveckling. Sedan början på 2000-talet har över 20 000 platser försvunnit. Nedläggningen kan inte försvaras med att behovet har minskat i sådan hög utsträckning. Många får inte plats på särskilda boenden trots att de har både ett väldokumenterat behov och beslut från kommunen. År 2007 hade över 4 000 personer inte fått plats i dessa boenden trots att kommunen har fattat beslut om detta.

Staten ger idag investeringsbidrag för ny- och ombyggnad av särskilda boenden. Denna form av stöd behövs för att stimulera investeringarna.

Vården och omsorgen vid de särskilda boendena ska anpassas efter den enskildes behov. Personer med demens ska ha tillgång till boende vid särskilda enheter där det finns personal med specialkompetens.

Planering av särskilda boenden tar lång tid. I både omsorgsplaner och bostadsförsörjningsplaner måste det finnas realistiska bedömningar av kommande behov av särskilda boenden. Dessa bedömningar ska utgå både från demografiska förhållanden och andra beräkningar av kommunens behov av särskilda boenden.

Ensamhet är ett stort och svårt problem för många äldre. Det behövs fler gemensamhetslokaler till rimliga hyror till möten, samvaro, dans och andra aktiviteter. Det behövs gemensamma matsalar och caféer som äldre kan gå till. För att äldre ska kunna ta sig till och från olika verksamheter krävs säkra trafiklösningar där det går att komma fram med rullator och rullstol. Färdtjänsten ska också fungera. Kommunerna måste bli bättre på att planera för den åldrande befolkningens behov. Det behövs sluttande trottoarkanter, breda gångvägar för rullatorer och rullstolar, bra sandning, fungerande gatubelysning, parkbänkar och offentliga toaletter. Det måste också skapas möjligheter för människor att umgås över generationsgränserna – inte bara inom generationerna!

För dem som är gamla och ensamma och inte har tillräckligt stora vård- och omsorgsbehov för att få plats på särskilt boende, men ändå vill bo tillsammans med andra, måste det finnas alternativ. Många kan också uppleva att de inte längre känner sig trygga i sin bostad. Ett alternativ kan då vara ett trygghetsboende eller seniorboende med tillgång till matsal, gemenskapslokaler och annan service som den äldre kan utnyttja i den utsträckning han eller hon vill. Privata alternativ växer fram. Många av dem har höga insatser eller mycket höga hyror. Marknaden kommer inte att tillgodose behoven av trygghetsboenden med rimliga hyresnivåer. Kommunerna måste få en lagstadgad skyldighet att ansvara för att det finns tillgång till sådana boendeformer som även äldre med låga inkomster kan flytta till. Det ska inte krävas någon biståndsbedömning för att få flytta till ett trygghetsboende.

Äldre behöver också ha nära till service, apotek, vård och omsorg för att kunna fungera i vardagen. Det måste byggas fler hyresrätter för äldre i centrala lägen. Stimulansmedel och en förstärkt lagstiftning är nödvändiga verktyg för detta.

PRO ska under perioden 2008–2012 arbeta för att:

- Fler bostäder med hyresrätt, lämpliga för äldres behov, planeras och byggs: "trygghetsboende", särskilda boenden och enheter för personer som drabbats av demens.
- Kommunerna får en lagfäst skyldighet att tillgodose behovet av trygghetsboende.
- Staten inför ett bidrag för installation av hiss.
- Förstärka lagstiftningen som hindrar att undantag beviljas för tillgänglighetskraven i plan- och bygglagen.
- Fler mötesplatser skapas för alla generationer.
- Pensionärsråden blir obligatoriska remissinstanser för all samhällsplanering.

Måltiden

Måltider ska vara en källa till glädje och njutning. För alla äldre borde måltiden kunna vara dagens höjdpunkt. Därför måste maten dofta och smaka gott, vara aptitretande och ge möjlighet till social samvaro. Välsmakande och näringsrik kost är avgörande för hälsa och livskvalitet. En god måltid med rätt näringsinnehåll i maten är en av de viktigaste källorna till att bevara hälsan, men också att återfå den efter sjukdom.

Äldres måltider handlar tyvärr allt oftare om matlådor – många gånger om sju kylda matlådor som levereras en gång i veckan. För PRO är inte matlådan huvudfrågan, utan möjligheten att få välja vad man ska äta och hur maten ska tillagas. Ingen ska behöva acceptera matlåda alla dagar i veckan om han eller hon inte vill det. Den som vill ska kunna få måltider tillagade i hemmet, efter egen önskan när det gäller maträtt. Idag är det inte bara bristande tid och resurser inom hemtjänsten som förhindrar detta. Många bland hemtjänstens personal har inte tillräckliga kunskaper i matlagning för att klara denna uppgift. I utbildningen av omsorgspersonal ingår inte heller matlagning som ett obligatoriskt ämne. I dagsläget är det endast ett fåtal kommuner som har dietister anställda. Det borde vara själv-

klart för alla kommuner att anställa dietister som en resurs i måltids-
servicen.

Ett gott liv innebär för de allra flesta att det ska finnas möjligheter
till goda måltider i en miljö som stimulerar aptiten.

De som vill ska också kunna äta tillsammans med andra. Därför
är gemensamma matsalar och restauranger så viktiga för äldre. Det
bör ingå i måltidsservicen att den som vill ska få hjälp i form av
ledsagning eller färdtjänst för att kunna äta tillsammans med andra.
Matlag kan vara andra alternativ, där personal inom äldreomsorgen
tillsammans med de brukare som kan och önskar tillreder maten
tillsammans. Det finns många skilda lösningar för måltiderna som
kommunerna borde vara beredda att pröva.

PRO ska under perioden 2008–2012 arbeta för att:

- Få fler gemensamma matsalar så äldre kan äta tillsammans.
- Äldre får större valfrihet när det gäller måltiden. Ingen ska
behöva vara hänvisad till matlåda veckans alla dagar.
- Kommunerna har tillgång till dietist för att öka kunskapen om
kost för äldre hos personalen i äldreomsorgen.
- Kommunen ger goda förutsättningar till gemensamma måltider
för dem som önskar.

Personalens kompetens

Personalen är oerhört viktig för kvaliteten inom äldreomsorgen. Där-
för är det av stor betydelse att personalen har rätt utbildning och
kompetens för sina arbetsuppgifter. Bland dem som rekryteras till
äldreomsorgen idag har bara sex av tio omvårdnadsutbildning.

Detta är inte acceptabelt. Utan utbildad personal sjunker kvaliteten
i äldreomsorgen.

För att kunna tillgodose dagens och i ännu högre grad det fram-
tida behovet av yrkeskompetent personal inom äldreomsorgen krävs
insatser på alla nivåer.

I första hand ligger ansvaret för kompetensutveckling på kommunerna, som ska kunna erbjuda vård och omsorg av god kvalitet.

Kommunen är inte den enda arbetsgivaren som utför äldreomsorg. Naturligtvis ska kraven på kompetens gälla även de enskilda utförarna. Det gäller både att vid nyrekryteringen av personal ställa krav på omsorgsutbildning, men också att de som redan är anställda ska erbjudas kompetenshöjning och fortbildning. Kommunen ska i samband med upphandling eller kundval ställa tydliga kompetenskrav. I sista hand är det kommunen som avgör om personalen hos enskilda utförare uppfyller kompetenskraven samt vilka kompetensinsatser som kan bli nödvändiga.

Samtidigt måste staten ta ett stort ansvar för frågor som gäller kunskap och kompetens hos den personal som är verksam inom äldreomsorgen. Statens uppgift blir att ekonomiskt stödja, stimulera och styra kommunerna i deras arbete samt att ställa upp bestämda nationella kvalifikations- och behörighetskrav för personalen.

Det arbete med kompetensutveckling som kommunerna med statliga bidrag har påbörjat de senaste åren måste fortsätta för att en god och trygg vård och omsorg för alla ska bli verklighet.

PRO ska under perioden 2008–2012 arbeta för att:

- Kommunerna ökar sina resurser för kompetensutveckling av sin personal. Kompetensutveckling ska omfatta även kulturell och språklig kompetens.
- Krav ställs på övriga utförare än kommunen på kompetenssatsningar i samband med upphandlingar och certifieringar/godkännande.
- En ökning sker av antalet platser för grundutbildning inom vård och omsorg och att eleverna stimuleras att söka utbildningarna.
- Staten tar ett ökat ansvar för kompetensutveckling genom ekonomiskt stöd och bestämda nationella kvalifikations- och behörighetskrav.

Att känna sig trygg på äldre dar

Förebyggande arbete

Varje år avlider cirka 1 000 personer av fallolyckor i hemmet, 40 000 skadas så illa att de hamnar på sjukhus. Äldre är överrepresenterade i nästan alla olyckor och det är framför allt i eget boende som äldre drabbas. Det kostar samhället många miljarder kronor varje år. Detta är något vi faktiskt kan förebygga.

I allt fler kommuner runt om i landet har man infört så kallade fixartjänster. Fixaren åker runt till kommunens äldre och hjälper till med praktiska tjänster, även hos dem som inte har hemtjänst. Han eller hon byter glödlampor eller sätter upp gardiner så att den äldre slipper stå och vingla på en pall. Samtidigt kan fixaren upptäcka om det finns några risker i hemmet, till exempel löst liggande sladdar eller korviga mattkanter.

Fixartjänster är en viktig del i det förebyggande arbetet. Resultatet kan bli färre allvariga olyckor med alla de konsekvenser dessa för med sig såväl för den enskilde men också för samhället med kostnader för sjukvård och omsorg. Ska fixartjänsterna fungera som en förebyggande åtgärd måste de vara avgiftsfria. Med avgifter kommer många att avstå från att använda dem trots att de skulle behöva det.

PRO ska under perioden 2008–2012 arbeta för att:

- Varje kommun har avgiftsfria fixartjänster för att förebygga skador hos äldre i hemmet.
- Alla pensionärer har möjlighet att få hjälp av fixartjänster oavsett om de har beviljade hemtjänstinsatser eller inte.
- Personal inom äldreomsorgen utbildas i att uppmärksamma förhållanden i hemmet som kan leda till skador.

Anhörigas viktiga roll

Anhöriga gör stora insatser inom vården och omsorgen genom att vårda sina närstående som vill bo kvar hemma trots sjukdom. De anhörigas insatser har ökat under de senaste åren och är mätt i timmar större än kommunernas stöd. Anhörigvården ska ses som ett komplement till den offentliga vården och omsorgen och får aldrig bli ett alternativ. Ofta är dessa insatser oavlönade. Många kommuner betalar inte ut ersättningar för dem som uppbär pension. Inte sällan är också de som vårdar själva sjukliga och sköra. För att orka med måste de anhöriga få stöd i form av till exempel avlösning, tillfälle till återhämtning och annan hjälp av kommunen. Det måste finnas dagverksamheter och tillräckligt med korttidsplatser för de äldre sjuka som vårdas i hemmet.

PRO ska under perioden 2008–2012 arbeta för att:

- Kommunerna förbättrar stödet till anhöriga med bättre avlösningsservice, fler korttidsplatser och dagverksamheter.
- Ersättningar även ska betalas ut till pensionärer som vårdar anhöriga.
- Kompetenscentrum eller andra stödfunktioner för anhörigvårdare utvecklas i kommunerna.

Våld mot äldre

Tyvärr har det visat sig att både psykiskt och fysiskt våld mot äldre är långt vanligare än vad man tidigare trott. Studier visar att 16 procent av alla kvinnor och 13 procent av alla män har utsatts för någon form av våld eller övergrepp efter att de har fyllt 65 år. Våld är inte bara direkt fysiskt våld, utan kan också vara grova kränkningar och försummelser inom vård och omsorg som får allvarliga följder. Ekonomiska kränkningar är också en form av våld som drabbar äldre, där ofta nära familjemedlemmar kan vara inblandade.

Det våld som äldre utsätts för leder till försämrad hälsa och påskyndat åldrande. Kvinnor drabbas i större utsträckning än män av försämrad hälsa efter våld. Äldre drabbas sällan av gatuvåld, utan den vanligaste typen av våld sker inom det egna hemmets väggar och inom vården och omsorgen.

Det finns flera orsaker till detta våld. Ibland kan det vara en fortsättning av tidigare våld mot kvinnan i ett förhållande. Våldet kan också tillskrivas försummelser från samhällets sida, bland annat gäller det bristande utbildning hos personal och allt för lite stöd till anhöriga.

Idag saknar nästan hälften av personalen inom äldreomsorgen adekvat utbildning. Denna personal ska arbeta med personer med stora omsorgsbehov. Många har demens och även psykiska sjukdomar. Bristande kunskap om konsekvenserna av dessa sjukdomar och bristfällig utbildning i etiska aspekter och förhållningssätt samt pressade arbetsvillkor kan leda till olika former av våld mot de äldre. Kanske inte så ofta direkt fysiskt våld, men däremot olika former av kränkande behandling och underlåtelser. Särskilt utsatta är äldre med psykiska sjukdomar, som är en försummad grupp.

Anhöriga spelar en ovärderlig roll inom äldreomsorgen men ibland inträffar våld mellan anhöriga. Ett bättre stöd till anhöriga skulle förmodligen ha stor betydelse för att minska våldet mot äldre.

Våld från en nära anhörig eller personal inom äldreomsorgen skapar ångest och rädsla. Det är inte alltid den äldre vågar anmäla på grund av ett starkt beroende av den som misshandlar.

Det kan också vara det motsatta – att vårdaren utsätts för våld från omsorgstagaren. Båda formerna av våld är oacceptabla och ska uppmärksammas och förebyggas. Personal inom hälso- och sjukvården och äldreomsorgen måste utbildas så att de har en möjlighet att upptäcka när våld mot äldre förekommer och kunna bemöta äldre som utsätts för våld. Inom PRO kan vi uppmärksamma anhängivårdarnas många gånger svåra situation och ta upp våld mot äldre till debatt i mötesverksamheten.

PRO ska under perioden 2008–2012 arbeta för att:

- Personal inom hälso- och sjukvården måste ges utbildning för att bättre kunna upptäcka våld mot äldre.
- Nolltolerans råder när det gäller våld mot äldre.

Hjälpmedel och ny teknik

Bra hjälpmedel ökar också den äldres trygghet och ger större glädje och frihet. Väl fungerande hjälpmedel förebygger skador och ger därmed ett friskare liv. Kommuner och landsting måste se till att äldre får de hjälpmedel de behöver och har rätt till. De senaste årens utveckling vad gäller samhällets ansvar för hjälpmedel, ger anledning till oro. Landstingen överlåter allt fler hjälpmedel till marknaden. Resultatet blir att hjälpmedel, som inte har en tillräcklig stor kundkrets, försvinner helt och hållet från marknaden, andra hjälpmedel blir mycket dyra att köpa och att många kommer att avstå från värdefulla hjälpmedel av ekonomiska skäl.

Vissa landsting och kommuner skärper kraven för att få tillgång till hjälpmedel. Det finns landsting som i praktiken går ifrån behovsprincipen och kräver vissa sjukdomsdiagnoser för beslut om hjälpmedel. Särskilt oroande är propåer om att vara restriktiv vad gäller tilldelning av rullatorer.

Från PROs sida är vi inte motståndare till att hjälpmedel kan saluföras i handeln. För många kan det då bli lättare att få tag i dem. Marknaden kan dock inte tillgodose de skiftande behoven av hjälpmedel, som många gånger kan kräva individuella anpassningar. Det finns också stor risk att kvaliteten blir sämre när landstingen försvinner som en stor uppköpare, som kan ställa hårda krav vad gäller kvalitet.

För att vi ska kunna garanteras en god tillgång på bra och ändamålsenliga hjälpmedel med höga kvalitetskrav, behövs en god kompetens på hjälpmedelsområdet. Landsting och kommuner behöver kunnig personal. Hjälpmedelsinstitutet som en central instans på hjälpmedelsområdet fyller också en viktig funktion.

Ny teknik kan ibland vara lösningen på gamla problem. Den kan användas i nya hjälpmedel. Bostäder kan göras tryggare med hjälp av nya former av larmanordningar som aktiveras när något allvarligt har eller kan ha inträffat. Ny teknik kan underlätta kommunikationen mellan den äldre och anhöriga, ansvariga inom äldreomsorgen, sjukvården med mera.

Med nya tekniska lösningar går det att förbättra utformningen och funktionen på vanliga produkter som gör dem enklare att använda för äldre. Samtidigt kan ny teknik utestänga genom att vara dåligt anpassad för människor som har nedsatta funktionsförmågor eller inte samma teknikvana som yngre. Ett exempel på detta är avvecklingen av det analoga TV-nätet.

PRO ska under perioden 2008–2012 arbeta för att:

- Landsting och kommuner garanterar en god tillgång till hjälpmedel utifrån enskildas faktiska behov.
- Lagstiftningen vad gäller hjälpmedel hindrar landsting och kommuner från att ta ut höga avgifter för hjälpmedel.
- Tillgång, kvalitet och priser för hjälpmedel inte får bestämmas av marknaden.
- Stat, kommuner och landsting garanterar ett starkt centralt institut för hjälpmedelsfrågor.

PRO – en öppen organisation för alla pensionärer

Vår organisation

PRO är uppbyggt för att kunna ta till vara medlemmarnas intressen på alla samhällsnivåer. Riksorganisationen bevakar och påverkar i regering och riksdag samt myndigheter, avseende lagstiftning, pensionsnivåer och rätt till bra välfärd och livskvalitet för pensionärer. Detta ställer krav på resurser såväl personella som tekniska. Varje år utarbetar riksorganisationen en verksamhetsplan för kommande år. Det är viktigt att detta också görs på alla organisationsnivåer.

PRO-distrikten är 26 till antalet. En viktig uppgift för distrikten är att i landstingens pensionärsråd och regionala pensionärsråd bevaka och påverka tillgången till bra hälso- och sjukvård.

Hur kommer distriktsindelningen att se ut i framtiden? Ansvarsutredningen, som lämnade sitt förslag 2007, föreslog 6–9 regioner som skulle ersätta dagens 21 län och landsting. En ny regionindelning kan få betydelse för vår framtida organisation och vårt arbete. Kommer förslag till förändringar under kongressperioden måste PRO finna former för en anpassad organisationsform.

När det finns fler föreningar inom samma kommun ska samorganisation/samrådsgrupp bildas. PRO finns idag i landets samtliga kommuner. En viktig uppgift för samorganisationen/samrådsgruppen är att i kommunen driva och bevaka pensionärernas intressefrågor. I varje kommun ska det, enligt PRO, finnas ett kommunalt pensionärsråd där samorganisationen/samrådsgruppen deltar. Samorganisationen/samrådsgruppen har även till uppgift att informera föreningarnas medlemmar om vad som händer i pensionärsråden.

Ett nära samarbete mellan föreningarna i samorganisationerna/samrådsgrupperna är av största vikt för att möjliggöra och utveckla aktiviteter och arrangemang för våra medlemmar.

PRO-föreningarna står närmast medlemmarna. Här fångas viktiga medlemsfrågor upp som ska föras vidare inom organisationen eller till pensionärsråden. Föreningens aktiviteter ska vara anpassade till

medlemmarnas intressen, behov och önskemål. En viktig uppgift är att motverka isolering och utanförskap.

PRO ska under perioden 2008–2012 arbeta för att:

- Vara de äldres röst i samhällsdebatten och medlemmarna ska känna att de kan vara med och påverka.
- Vara en aktiv folkrörelse där medlemskapet är värdefullt och bidrar till ökad livskvalitet.
- Ett nära samarbete sker mellan föreningarna i samorganisationen/samrådsgruppen.
- Föreningarnas aktiviteter ska vara anpassade till medlemmarnas intressen, behov och önskemål.

Medlemskapets värde

PRO ska vara med och forma ett tryggare samhälle. Metoden för att bygga ett tryggare samhälle är inflytande. Vi ska vara med när pensionärernas rättigheter formas. Det rör sig om att vi ska känna trivsel och leva ett meningsfullt liv i ett samhälle i förändring. Hur pensionärer upplever ett tryggt samhälle beror mycket på var man befinner sig i livscykeln. Vetskapen om att ha inflytande och medbestämmande i frågor som gäller den egna livssituationen skapar ett tryggare samhälle för individen.

För en ensamboende upplevs ofta övergången till pensionärs-tillvaron som problematisk. För många har arbetskamrater fyllt det mänskliga behovet av social gemenskap och trygghet.

Vårt grundbehov av jämvikt och trygghet rubbas. Det gäller nu att skapa, och bibehålla stabilitet i en värld som kan upplevas som kaotisk. Vi behöver känna att vi är behövda och samtidigt få uppmärksamhet och erkännande från omgivningen.

Livskvalitet är ett individuellt begrepp. Det som är bra för den ene, kan uppfattas som undermåligt för någon annan. Det är dessvärre alltför vanligt att kommunens planering och beslut om erbjudna om-

vårdnads- respektive vårdinsatser inriktas mot kollektiva lösningar. Här ska PRO kräva att större tyngd tillmäts individuella önskemål.

Ett problem i dagens samhälle är det ökade vardagsvåld som skningslöst och oprovocerat drabbar enskilda människor. Inom PRO är vi starkt oroad av denna våldsutveckling. Våldet har fått fotfäste i vår vardag och i vårt samhälle, runt om i hela vår värld. Våldet mot äldre kvinnor och män förekommer i sådan omfattning, och medför sådana konsekvenser, att det utgör ett bekymmersamt samhällsproblem. Vi ska utveckla en intim kontakt med polisen i närområdet, med vilken pensionären har direktkontakt vid behov, för ökad trygghet i det dagliga livet.

En utvecklad kontaktverksamhet behövs för ett starkare PRO och ett tryggare samhälle för pensionären. Kontaktombuden är föreningens kanal till och från medlemmarna. Att vara kontaktombud är en mycket viktig roll och den rollen ska stärkas. De medlemmar som har svårt att delta i föreningens aktiviteter ska erbjudas kontakt för att på så sätt bryta en påtvingad ensamhet. Ett telefonsamtal, ett besök eller sällskap till en aktivitet kan motverka ensamheten. Genom att vara med och skapa delaktighet och kamratskap bidrar vi till att det finns ett skyddsnät när vi själva behöver det.

För att kontaktombuden ska känna sig trygga i sin roll är det viktigt att det finns en kontaktombudsansvarig som, bland annat, ansvarar för att ombuden träffas regelbundet. Man får tillfälle att diskutera egna erfarenheter och upplevelser som kontaktperson och vän.

Medlemskapet i PRO ska ge ett mervärde i livet. PRO blir den enskilde pensionärens verktyg för att tillsammans med andra ställa krav på trygghet i samhället.

PRO ska under perioden 2008–2012 arbeta för att:

- Vara med och forma ett tryggare samhälle.
- Stärka och utveckla kontaktombudsverksamheten.
- Genom medlemskapets värde göra det meningsfullt att vara medlem i PRO.

Mötesplatser

En god utveckling av PRO-verksamheten förutsätter att fler väljer att bli medlemmar. Det är därför viktigt att de lokala föreningarna syns och hörs och kan visa att det finns något att erbjuda. Då är bra mötesplatser en viktig förutsättning för att driva attraktiva aktiviteter som leder till bra social samvaro.

För att alla ska ha möjlighet att delta i våra föreningars verksamheter krävs närhet och tillgänglighet till mötesplatser. Goda möjligheter att ta sig till och från den gemensamma samvaron som betyder så mycket för många. Människan är en varelse, som för att vara frisk och vital, kräver aktiviteter och umgänge med andra människor. Gemenskap och sammanhållning skapar förutsättningar för ett tryggare samhälle. Att tillgodose dessa behov ska alltid vara en viktig uppgift för PRO. Krav ska ställas på att det ska finnas bra mötesplatser till rimlig kostnad.

Alla våra föreningar behöver en fast punkt för sin förenings- och mötesverksamhet, expeditioner, caféer med mera. Detta är långt ifrån hur det är idag. Våra mötesplatser ska vara tillgängliga för alla. Det måste vara samhällets skyldighet att göra det möjligt för alla medborgare att fullt ut delta i föreningsliv och övrigt samhällsliv. Där så krävs, måste nya ändamålsenliga lokaler byggas eller anpassas till människor med olika funktionshinder.

Tyvärr fortsätter den tendens, som noterats under senare år, att kommuner minskar, eller helt tar bort det ekonomiska stödet för samlingslokaler. Att genom minskat ekonomiskt stöd begränsa vår mycket viktiga uppgift att skola i demokrati. Det drabbar hela samhället. Samhället har inte råd att avstå från de demokratiska insatser som folkrörelsernas medlemmar på frivillig väg dagligen bidrar med. Finns inte lokaler får våra verksamheter svårt att överleva.

PRO ska under perioden 2008–2012 arbeta för att:

- Påverka kommunerna till att öka stödet till mötes- och samlingslokaler.
- Offentliga lokaler blir tillgängliga för mötesverksamhet till en rimlig kostnad.
- Möteslokaler ska vara tillgängliga för alla och ha väl fungerande handikapphjälpmedel.

Kunskap och bildning

Kunskap och bildning är källan till all utveckling. Alla människor har egna kunskaper och erfarenheter, men de är olika beroende på förutsättningar och bakgrund. Med lång livserfarenhet är ifrågasättandet, prövandet och reflekterandet ett naturligt steg i en levande kunskapsprocess. Betydelsen och behovet av kunskap och bildning för den egna hälsans skull har visat sig allt viktigare. Att ha kunskap för att t ex ha möjlighet att påverka samhällsutvecklingen ger tillfredsställelse och man växer som människa.

Som medlemmar i PRO är vi mycket aktiva i olika studiesammanhang, cirklar, kurser och föreläsningar. Vi är den största studiecirkelorganisationen i landet med ett brett utbud av intressanta ämnen. Här är vi medlemmar i och samarbetar med ABF, ett samarbete som är viktigt och ska stärkas.

Som medlemmar i ABF är det viktigt att vi tar ansvar för vårt medlemskap och utnyttjar våra möjligheter att ställa krav på ABFs utbud. Varje förening ska ha en kontaktperson till den lokala ABF-avdelningen. I det breda utbud som PRO och ABF kan erbjuda finns det stora möjligheter att hitta något som passar den enskilde medlemmen.

Att delta i en studiecirkel ger inte bara kunskap utan också gemenskap, sammanhållning och glädje i livet. För många är det ett sätt att bryta isoleringen och finna en väg till möten med nya människor.

Nya grupper pensionärer blir medlemmar i PRO och ställer nya krav på cirkel- och kursverksamhet. Det är viktigt att föreningarna är lyhörda för medlemmarnas önskemål och att medlemmarnas kunskaper och erfarenheter tas tillvara.

Människor har olika möjligheter att bearbeta och fördjupa sina studier. För att bevara och stärka våra positioner i samhället är utbildning ett måste och det livslånga lärandet kan pågå på många plan. ABF, PROs folkhögskola, andra folkhögskolor och högskolor runt om i landet ska vara samarbetsparter i studieverksamheten för att vi ska leva vidare som en ledande och pådrivande organisation. Det är också viktigt att vi som medlemmar tar del av och använder oss av den forskning som sker inom äldreområdet.

PROs egen folkhögskola har en stor uppgift att fylla när det gäller utbildningar och kurser. Här utbildas våra föreningars förtroendevalda från hela landet för sina uppdrag. I ett föränderligt samhälle är det viktigt med uppdaterade förtroendevalda och kunniga företrädare. Kontinuerligt återkommande kurser för de som är förtroendevalda i vår organisation ger ett starkt PRO. Vår egen folkhögskolas kursverksamhet är öppen för alla medlemmar. Förtroendevald eller inte kan vi som medlemmar välja utifrån våra egna personliga intressen.

PRO ska under perioden 2008–2012 arbeta för att:

- Utveckla metoder för att ta tillvara alla medlemmars kunskap, erfarenhet och kompetens.
- Värna vår egen folkhögskola i Gysinge.
- Stärka samarbetet med ABF och utveckla vår studiecirkelverksamhet, på alla nivåer.
- Kontinuerligt utbilda våra förtroendevalda.
- Utveckla styrelsearbetet och ledarskapet.

Medlemstidningen PROpensionären

Tidningen PROpensionären, som är en modern, aktuell månads-tidning av hög kvalitet, är vårt viktigaste instrument för att nå ut med information till alla medlemmar. Genom tidningen ska medlemmarna kunna ta del av aktuella pensionärs- och samhällsfrågor och känna sig informerade om vilka frågor som PRO driver. Det är viktigt att

tidningen förmedlar en känsla, att innehåll och ett berättande som gör att jag som medlem kan identifiera mig och känna samhörighet med PRO. Detta oavsett om jag är aktiv eller inte i organisationen. Det är viktigt att hela organisationen ser tidningen som en värdefull del i informationen från och opinionsbildningen för PRO. Tidningen är ett viktigt skyltfönster för nya och blivande medlemmar.

Det är en angelägen uppgift att nå ut till nya målgrupper med tidningen. Riksorganisationen ska fortsätta att sända PROpensionären med erbjudande om medlemskap till alla som ska fylla 65 år.

Den kan med fördel användas vid olika kampanjer för att nå nya medlemmar.

PROpensionären kommer även ut som taltidning och mycket av tidningens material finns publicerat i nättidningen.

Vi ska ta tillvara de möjligheter som den nya tekniken ger, fler och fler använder datorer och har tillgång till Internet.

PRO ska under perioden 2008–2012 arbeta för att:

- Värna om och utveckla vår tidning PROpensionären.
- PROpensionären fortsätter att vara en färgstark, positiv tidning som stärker bilden av ett PRO som tar sikte på framtiden.
- Medlemmarna genom tidningen ska kunna ta del av aktuella pensionärs- och samhällsfrågor och känna sig informerade om vilka frågor PRO driver.
- PROpensionären fortsätter sändas till alla som ska fylla 65 år.

Information och kommunikation

Kommunikation innebär att göra något gemensamt. Genom kommunikation överför vi ett budskap som innebär att vi pratar med varandra, meddelar oss med varandra, reagerar på varandra, framför våra gemensamma krav. Vi är delaktiga i utbytet av tankar, känslor, handlingar.

Våra informationsinsatser ska medverka till att göra organisationens verksamhet, förslag, krav och målsättningar kända för medlemmar och allmänhet. Det är viktigt att vi som organisation blir uppmärksammade och att vi därmed ger den äldre generationen en "plats på kartan".

Vår kommunikation ska vara tydlig och klar så att informationen och budskapet till medlemmar och andra mottas så som förväntat. Våra medlemmar ska också vara säkra på var och hur man hittar information.

Information är färskvara och kräver snabbhet i agerandet. Kontinuerlig översyn av de medier vi använder för att föra ut vår information till medlemmarna ska höra till rutinerna. Skapa kunskap om olika medier så föreningen vet vart man snabbt kan vända sig, när det finns behov.

Den tekniska utvecklingen går fort. För kommunikation i framtiden kommer det att finnas många verktyg. Här har vi en stor uppgift att se till att det inte blir stora klyftor mellan generationer. Det vi lärde oss igår är på många områden snart gammalt. Det gäller bland annat telefon, data, Internet, datatelefon och verktyg för olika funktionshinder. Det är viktigt att PRO tar ansvar för att medlemmarna, genom studier, får möjlighet att ta del av de nya sätten att kommunicera. Till detta behövs nya cirkelmaterial och utbildning av cirkelledare.

PRO har bidragit till att sprida informationstekniken bland medlemmarna. För att underlätta användningen av nya tekniska lösningar bland äldre krävs dock att både samhälle och företag tar ett större ansvar. Från samhällets sida handlar det om att stimulera ny teknik med design och funktion, som tar hänsyn till äldres behov. Företagen måste också lära sig se äldre som en viktig målgrupp och en stor marknad och utifrån det anpassa sina produkter.

PRO kommer att ta allt mer av IT och annan ny teknik i sin tjänst. Fler och fler ska upptäcka PROs olika hemsidor. Ständigt uppdaterade för alla och som en plats där medlemmarna lätt hittar den information man söker.

Tekniken är något positivt och ska ses som ett verktyg i utvecklingsarbetet. Tekniken hjälper oss också att kommunicera med omvärlden snabbt och enkelt.

Det är samtidigt viktigt att hela tiden minnas att många av våra medlemmar inte har möjlighet att ta till sig och utnyttja den allra senaste tekniken. Budskapet "på papper" är alltså en viktig informationskanal.

Vi har ett stort ansvar för våra allra äldsta medlemmar. De som inte kan, orkar eller vill sätta sig in i det nya ska få hjälp. Här ska kontakombuden spela en roll som förmedlare till den hjälp medlemmen behöver.

En god utveckling av PRO förutsätter en god medlemstillströmning. Det är därför viktigt att synas och höras på alla plan i organisationen. Massmedier är en betydelsefull kanal för opinionsbildning för intressepolitiska frågor. Kontakter med press, radio och TV kräver service, känsla för nyheter och reportageuppslag, förmåga att berätta och förmedla information. Kunskap om hur journalister arbetar och goda kontakter med media underlättar vår möjlighet att visa att vi finns. Vi ska synas i samhällsdebatten. Genom tidningar, radio och TV synliggör vi vår organisation för medlemmar och allmänhet. När vi berättar för omvärlden vad PRO är och står för värvar vi också nya medlemmar.

När vi ska förmedla information eller ett budskap är det viktigt att medlemmarna och omvärlden känner igen PRO i den grafiska profilen. Allt PRO visar upp för medlemmar och offentligt ska tillsammans förmedla bilden av PRO.

PRO ska under perioden 2008–2012 arbeta för att:

- Synas i den offentliga debatten.
- Öka opinionsbildningen och göra oss mer kända som den äldre generationens intresseorganisation.
- Utveckla våra kontakter med massmedier på samtliga organisationsnivåer.
- Göra nya tekniker tillgängliga för alla medlemmar genom ökad kunskap.
- Möjliggöra för alla föreningar att, bland annat genom utbildning och tillgång till support, ha en egen hemsida.

Generationer i samverkan

I vårt land, som i andra nordiska länder, finns ett socialt kontrakt mellan generationer. Det är de äldre generationerna som bygger och skapar det samhälle vi har idag och som gjort det möjligt för de yngre att fortsätta att utveckla samhället. Därför är det självklart att det ska finnas gott om utrymme för de äldre generationerna. I vårt samhälle är samvaron mellan generationer trots detta inte utan motsättningar. Det finns en växande klyfta. Unga människor är i dag rörligare än tidigare, de studerar inte på hemorten, söker arbete över hela världen. På grund av denna rörlighet finns också den yngre generationen kortare tid representerade i våra folkrörelser.

Ett samhälle för alla kräver också många människors engagemang, insatser och beslut över generationsgränserna. Föreningslivet, där man påverkar tillsammans med andra, är en viktig drivkraft för vår öppna, demokratiska samhällsmodell. Sverige är ett av världens mest folkrörelserika länder. Många har sina nätverk och organisationer och därmed också en egen röst i samhället.

Alla ska kunna göra sin röst hörd och kunna påverka i ett demokratiskt samhälle. Men demokratin ställer också krav både på den enskilde och på kollektivet. Demokrati kräver hänsyn och respekt för att kunna fungera. Hänsyn därför att alla inte har samma behov eller intressen. Respekt för att alla inte tänker lika. För att känna sig trygg i ett samhälle krävs det att man känner respekt, inte rädsla för varandra.

Vi ska fortsatt sträva efter samverkan med andra folkrörelser. Vi ska arbeta för att hitta naturliga gemensamma mötesplatser för yngre och äldre. Detta för att öka kunskapen – och därmed också förståelsen för varandra.

Över generationsgränserna ska våra medlemmar finnas i olika sammanhang där barn och ungdomar vistas. Det kan vara på daghem och fritidshem eller i föreningslivet, i skolor från lågstadiet till folkhögskolor. Konkreta åtgärder av detta slag utgör ett viktigt bidrag för att minska klyftan mellan generationer.

Idag har vi PRO-föreningar i alla Sveriges kommuner. Vi har alltså

stora möjligheter att påverka skeendet i varenda vrå av vårt avlånga land. Detta ska utnyttjas till att driva på i frågor som är viktiga för de som bor just där. Genom den kunskap och erfarenhet av samhällsfrågor som våra medlemmar har, ska vi vara med och forma framtiden, bli förebilder för kommande generationer samt genom kompetens vinna respekt hos de styrande och vara delaktiga i besluten.

PRO ska under perioden 2008–2012 arbeta för att:

- Gemensamma mötesplatser för yngre och äldre skapas.
- Våra medlemmar finns i olika sammanhang där barn och ungdomar finns.
- Med medlemmarnas erfarenhet och kunskap forma framtiden tillsammans med den yngre generationen.
- Att samarbete med andra organisationer och folkrörelser sker.

Jämlikhet och jämställdhet

Ett samhälle byggt på jämlikhet stärker demokratin. Alla människors lika värde är en grundförutsättning för långsiktigt samhällligt välfärdsarbete. PRO, som folkrörelse, medverkar till att Sverige ska vara ett jämlikt och jämställt land för alla medborgare oavsett klass, kön, ålder, sexuell läggning eller etnisk bakgrund.

Att möjligheten finns för alla är inte tillräckligt. Det krävs också att förutsättningarna för att ta vara på möjligheterna är jämlika och jämställda.

Jämlikhet är i allra högsta grad en fråga om hur vi alla solidariskt tar hand om varandra. I livets olika åldrar finns också olika behov som måste tillgodoses, trots att Sverige är ett av världens jämlikaste länder finns klyftor, som fortfarande ökar, mellan klass, ålder, kön och var i Sverige man råkar bo. För oss är det en självklarhet att generationer i samverkan, med en bred förankring i folkrörelserna, tillsammans bekämpar dessa orättvisor och verkar för ett jämlikt samhälle för alla medborgare.

Jämställdhet mellan kvinnor och män är en viktig fråga för vår organisation.

Länge har det varit så att fler män än kvinnor haft förtroendeuppdrag i PRO – trots att kvinnorna är i majoritet bland medlemmarna. Vi måste aktivt arbeta för att jämställdhet speglas i uppdragen bland våra förtroendevalda. Samma möjlighet ska finnas för kvinnor som män att ta plats i våra styrelser och kommittéer.

Känslan av delaktighet och gemensamt ansvarstagande är grunden för ett tryggt samhälle och jämlika människor. I ett samhälle som präglas av mångfald finns inte ett "vi- och domtänkande". Där har alla lika rätt till delaktighet och gemenskap i vardagen. Det ständiga arbetet med att stärka välfärden måste också omfatta ett rättvist och jämlikt, samt tillgängligt, samhälle där alla, oavsett ålder, kan känna trygghet och livskvalitet.

Äldre HBT (homo-, bi- och transsexuella) personers livssituation behöver uppmärksammas. Det är också viktigt att PRO tar ansvar för attitydförändringar, i dessa frågor, i vår organisation. HBT-perspektivet ska inte glömmas bort i arbetet med likaberättigande och frihet från diskriminering i våra kommuner och landsting. Detta är en uppgift för pensionärsråden.

I ett jämlikt och jämställt samhälle har alla samma rättigheter, möjligheter och skyldigheter.

PRO ska kräva en skärpt lagstiftning mot åldersdiskriminering och att motverka alla former av diskriminering. Mycket av den ångest och oro som många människor lever med idag beror på att man känner att man inte betyder något eller att man står utanför möjlighet att påverka samhället eller sin egen situation. Maktlösheten över att inte kunna påverka kan bara mötas med ett jämlikt samhälle. Vår övertygelse är att alla behövs.

PRO ska under perioden 2008–2012 arbeta för att:

- Förutsättningar finns för ett jämlikt och jämställt Sverige för alla pensionärer.
- HBT-perspektivet inte glöms bort i arbetet med likaberättigande och frihet från diskriminering.
- Jämställdhet speglas i uppdragen bland våra förtroendevalda.

PRO i det mångkulturella samhället

Vårt samhälle blir mer och mer mångkulturellt. Olika livsstilar, värderingar och religioner möter varandra. Antalet äldre invandrare i Sverige växer. Detta ställer krav på PRO-organisationen att bli bättre på att möta pensionärer med annan kultur, annat språk och historia än den svenska. Personer med invandrarbakgrund ska finnas som medlemmar och delaktiga i våra PRO-föreningar. Olika kulturella bakgrunder, kunskaper och erfarenheter berikar PROs verksamhet.

Det är också viktigt att ge information och kunskap till medlemmar om hur de etniska minoritetsgrupperna ser ut och varför de befinner sig i Sverige. Vi måste besegra den rädsla, den främlingskänsla och okunskap som ibland styr värderingar och uppträdande. Studier om kulturer och religioner är ett viktigt inslag i detta arbete. Det är också viktigt att efterfråga den kompetens som finns, nämligen hos invandrarna själva. Att öka informationen om vilken stor betydelse invandrarna har haft för välfärden i Sverige är en del i arbetet. Vi måste tydligt visa att våra dörrar är öppna och att vår verksamhet är till för alla. För PRO som folkrörelse är det en självklarhet med alla människors lika värde oavsett kulturell, religiös eller etnisk bakgrund.

PRO ska arbeta för att ta hänsyn till de etniska minoriteternas behov. Här, såväl som för alla pensionärer, är det pensionärens egna behov som ska vara i fokus. För att bättre kunna sätta sig in vad PRO är ska det finnas möjlighet till information på det egna modersmålet.

I många andra länder finns inte föreningsliv, intresseorganisationer och folkrörelser på samma sätt som i Sverige. Det kan därför finnas

en svårighet i att skapa engagemang för ett enskilt och personligt medlemskap. Man har kanske som invandrad till Sverige valt att gå med i en förening där det finns en gemensam språklig och etnisk tillhörighet, där tryggheten finns.

PRO värnar om medlemskapets konstruktion och värde, men för att nå fram med information till pensionärer med annan kulturell bakgrund än den svenska kan vi söka samarbete med deras egna föreningar och visa på möjligheten att vara med och påverka utvecklingen och utformningen av det samhälle vi lever i. I ett mångkulturellt samhälle behöver vi varandra.

PRO ska under perioden 2008–2012 arbeta för att:

- Bli bättre på att möta pensionärer med annan kultur, annat språk och annan historia än den svenska.
- Fler personer med invandrarbakgrund finns med som medlemmar och är delaktiga i organisationens arbete.
- Väl ta tillvara kunskaper och erfarenheter som medlemmar med annan bakgrund än den svenska har.
- Öka kunskapen hos våra medlemmar om olika livsstilar, värderingar och religioner för att minska främlingsrädslan.

Kultur berikar

PROs kulturtradition har växt fram genom medlemmarnas eget arbete med bildnings- och mötesverksamhet. Den skapande människan, i dialog med andra, utgör vår kulturpolitik.

Kulturens betydelse i det moderna samhället kommer att öka och är således ett redskap i samhällsutvecklingen. Det handlar inte bara om att vi som medlemmar tar del av det kulturutbud som finns, minst lika viktigt är det att delta i skapandet och påverka kulturens innehåll. Kulturpolitiken präglar och utvecklar det samhälle som medborgarna lever i. Kulturen blir en källa för meningsfull och god hälsa och livskvalitet.

Inom PRO finns idag en omfattande kulturverksamhet. Många medlemmar ägnar sig åt skapande verksamhet av olika slag. Våra teater-, sång- och musikgrupper medverkar ofta på möten och sammankomster. Grupperna är på ett bra sätt vårt ansikte utåt. En annan viktig kulturgärning bedrivs i våra hantverksgrupper som är verk samma inom många olika tekniker.

Här kan vi hjälpa till att bevara gamla hantverkstraditioner och föra dessa vidare till yngre generationer, annars är risken stor att en del traditioner försvinner med våra äldre medlemmar.

Vårt samhälle är föränderligt och det är viktigt att vi också är öppna mot nya kulturtraditioner. Genom till exempel resor och samverkan med invandrarföreningar får vi möjlighet att upptäcka nya traditioner, men också att dela med oss av vår svenska kulturskatt.

Våra medlemmar, som brukare av kultur, är en stor och betydelsefull grupp. Det offentliga kulturutbudet som bibliotek, teatrar, konsthallar och så vidare är mycket viktigt för medlemmarna. Här, som i andra frågor i samhället, är det angeläget att vi som pensionärer är med och påverkar hur politiken ska formars. Det är viktigt att behålla och stärka vårt engagemang i de närstående kulturbärande folkrörelsernas verksamheter. Att mötesplatserna finns kvar och utvecklas.

Att slå vakt om och förhindra nedläggningen av kommunala bibliotek och biblioteksfilialer är en viktig uppgift för pensionsråden. Biblioteken erbjuder för många en betydelsefull mötesplats med tillgång till litteratur både som den traditionella boken och den alltmer utnyttjade ljudboken.

Till detta kommer också en service på mediaområdet, som tillgång till tidningar och Internet. För våra medlemmar är det viktigt att bokutlåningen är kostnadsfri och att tillgängligheten motsvarar behov och efterfrågan. Samtliga bibliotek ska vara offentligt finansierade.

PRO ska under perioden 2008–2012 arbeta för att:

- Kulturen blir en källa till god hälsa, gemenskap och livskvalitet.
- Bevara gamla kultur- och hantverkstraditioner och föra dessa vidare till yngre generationer.

- Mötesplatserna för kultur finns kvar och att tillgängligheten motsvarar behov och efterfrågan.
- PRO tar del av och är öppet för nya kulturtraditioner.
- De kommunala, offentligt finansierade biblioteken bevaras och de offentliga anslagen till kultur och folkbildning bibehålls och utvecklas.
- Entréavgifterna på statliga museer slopas.

Må väl till kropp och själ

Förebyggande hälso- och friskvård bland äldre personer är en av de viktigaste uppgifterna för vårt samhälle. Begreppet friskvård står för ett levnadsmönster som minskar risken för fysiska och psykiska sjukdomar. Det innebär bland annat att äldre ges möjlighet att leva ett aktivt liv i gemenskap med andra. Detta betyder mycket för både kropp och själ. Gemenskap med andra påverkar vårt psykiska välbefinnande, men det påverkar också kroppen.

Senare års forskning har visat att äldres behov av samhällets stödinsatser skjuts fram genom att äldre lever ett aktivare liv. Det ger vinster både för den äldre och för samhällsekonomin!

Genom att lyssna på medlemmarnas önskemål och behov ska vi vara med och utveckla olika former av fysiska aktiviteter men också stimulera till intellektuella möten. Goda matvanor, upplevelser, gemenskap och social samvaro har hälsofrämjande effekter.

Vi ska verka för att den förebyggande friskvården ska organiseras så att den kommer att omfatta alla äldre personer. Efter var och ens behov och förmåga ska man kunna välja att ta del av utbudet. Vår verksamhet inom friskvården har en lång och för medlemmarna värdefull tradition. Många nyblivna pensionärer har också med sig en tradition från sitt arbetsverksamma liv att regelbundet motionera. Det är viktigt att man fortsätter denna goda vana med gamla och nya aktiviteter.

Ett hälsosamt liv ökar livskvaliteten och samhällsnyttan av detta är ovärderlig.

Vår uppgift är att stärka medlemmars insikt om betydelsen av att förbli vid god hälsa genom ökande kunskaper om goda och hälsosamma vanor och fysiska aktiviteter.

PRO ska under perioden 2008–2012 arbeta för att:

- Påverka samhällets arbete med förebyggande hälso- och friskvård för äldre personer.
- Utveckla olika former av fysiska aktiviteter och förebyggande friskvård.
- Förmedla kunskaper om goda och hälsosamma vanor och fysiska aktiviteter.

PRO som konsumentorganisation

Konsumentfrågor är viktiga i dagens samhälle. Alla är vi konsumenter och ställs ständigt inför val när vi ska göra våra inköp. På en avreglerad marknad får vi också allt fler val att göra. Sverige har ett gott grundläggande konsumentskydd och goda förutsättningar för att driva en aktiv konsumentpolitik. Vårt samhälle har gått igenom stora förändringar på senare år som också påverkat konsumentens ställning och möjligheter att göra erforderliga inköp och få tillgång till service. PRO anser att konsumenternas ställning ska stärkas. Alla hushåll ska ha goda möjligheter att använda sina ekonomiska resurser och skyddas till hälsa och säkerhet.

Det är viktigt att vi som PRO-medlemmar hörs i diskussioner om konsumentpolitik. Här, som på alla andra viktiga områden i samhället, är det nödvändigt att den enskilde pensionärens behov och krav når fram till de nivåer där besluten fattas. PRO samverkar, genom medlemskap i organisationen Sveriges Konsumenter, med övriga folkrörelse-Sverige.

Konsumentfrågorna är många och området stort. Det är viktigt att prioritera för att kunna sätta kraft bakom kraven. Våra prisundersökningar, kontinuerligt återkommande, spelar en viktig roll

i arbetet. PRO ska också i framtiden kunna hålla hög kvalitet på undersökningarna och fortsätta att ha väl insatta och intresserade prisundersökare.

Större utbud av prisvärd mat är ett viktigt krav som alla konsumenter bör ställa.

Här har våra prisundersökare en viktig funktion att fylla. Det ska finnas bättre möjligheter att göra medvetna val och PRO ska ställa krav på god kvalitet på varor och tjänster, för att till exempel bidra till en bättre miljö.

För våra medlemmar är närheten till inköpsställen en angelägen fråga. Många medlemmar har svårt att ta sig till de stora köpcentra som mer och mer tar över butiker från centrum i våra kommuner och samhällen. Valfriheten blir, trots större utbud, begränsad. De små närbutikerna fyller därför en viktig funktion. Tillgången till butiker är sämst i glesbygden, där det kan krävas särskilda insatser.

Som konsument är man ofta utelämnad till marknadens krafter. I ett demokratiskt samhälle styrs besluten som påverkar vår vardag genom den representativa demokratin. Så är inte fallet på marknaden där vi agerar som konsumenter.

Fler och fler av de allmännyttiga tjänsterna avregleras. Samma garantier och rättigheter ska ställas på en tjänst oavsett om den tillhandahålls av en privat aktör eller kommer från det allmänna.

Kunskap och relevant information är en förutsättning i dagens konsumentutbud. Det handlar om allt från innehållet i våra livsmedel till lagstadgade konsumenträttigheter. För PRO är det en självklar rättighet att konsumenten ska kunna få sådan information. PRO kräver att samtliga kommuner ska ha en konsumentrådgivare.

Det är också viktigt att PRO har en aktiv konsumentinformation. Våra samorganisationer/samrådsgrupper uppmuntras att arbeta med kompletterande konsumentinformation för PROs medlemmar och att utbilda dem som ska arbeta med konsumentfrågorna.

Den snabba teknikutvecklingen och avregleringen på den svenska marknaden har inneburit stora förändringar på området finansiella tjänster. Traditionella banktjänster har fått en annan utformning. Genom Internet och nya tekniska program har det blivit möjligt att

sköta finansiella tjänster direkt från det egna hemmet. Många upplever genom detta att den manuella servicen på bank och via Kassatjänst försämrats. Det är ännu lång tid till att alla äldre betalar via nätet. Därför är det en viktig uppgift för PRO att bevaka medlemmarnas ställning som konsumenter vid finansiella tjänster. För många i glesbygd spelar lantbrevbäringen en betydelsefull roll och den måste behållas.

Idag påverkar EU-besluten konsumenternas vardag på en rad områden. Marknaden blir gränslös och då är det viktigt med gemensamma lagar som försvarar konsumenternas rättigheter.

PRO ska under perioden 2008–2012 arbeta för att:

- Påverka EU-besluten som gäller konsumentfrågor.
- Konsumenternas ställning stärks bland annat genom samverkan med Sveriges Konsumenter.
- Krav ställs på god kvalitet på varor och tjänster och närhet till service, bland annat genom att delta i debatten.
- Utveckla vår framgångsrika prisundersökning.
- Samtliga kommuner ska ha en konsumentvägledare.
- Alla medborgare, även i glesbygder, ska ha rimlig tillgång till handel och service.

Miljöarbete på våra villkor

Klimatfrågan är en stor fråga i vår tid – att hindra den globala uppvärmningen är avgörande för livsvillkoren i framtiden. Det moderna miljöarbetet måste ta sitt avstamp i klimatförändringarna. Om temperaturen fortsätter att stiga i samma takt som nu kommer det att leda till allvarliga konsekvenser för livet på jorden. Vi vill arbeta för ett ekologiskt och socialt hållbart samhälle där livskvaliteten för dagens och morgondagens generationer ökar.

Alla ska ha rätt att leva i ett samhälle med frisk luft, rent vatten och giftfri mat. Ett sådant samhälle ställer krav på hur vi lever. Genom

att välja kollektivtrafik istället för bil, tåg istället för flyg, kranvatten istället för vatten på flaska från affären, kan vi som enskilda individer bidra till att jorden blir friskare för kommande generationer.

Att tänka miljömedvetet är viktigt i det svenska samhället och allt fler efterfrågar miljöanpassade och energisnåla produkter. Våra medlemmar ska ges möjlighet att få kunskap inom området. Genom samarbete med ABF kan vi delta i Klimatskolan och där fylla på våra kunskaper. Det är viktigt att vi kan känna oss säkra på vad det är för livsmedel eller andra produkter som tillhandahålls i samhället. Att arbeta för en miljöövervakning, som konsumenter har glädje och nytta av, är en viktig uppgift. Men klimat- och miljöfrågorna är globala och ställer krav på solidaritet med andra länder. I valet mellan mer klimatvänliga närproducerade varor och produkter från andra sidan jorden är det viktigt för oss att fortsätta handeln för att minska världsfattigdomen. I solidaritetens namn ska fler och fler produkter rättvisemärkas och vi köpa dem.

En framgångsrik konsumentpolitik bygger på våra krav att slå vakt om miljön, vilket är liktydigt med hela vår livsmiljö. Nya livsmedel och andra produkter utvecklas ständigt. Riskerna är många bland annat att de politiska beslutsfattarna släpper ifrån sig makten till marknadskrafterna vars främsta mål är vinstintresset samtidigt som man bortser från kvalitet och miljövänliga produkter.

PRO ska under perioden 2008–2012 arbeta för att:

- Få ett ekologiskt och socialt hållbart samhälle där livskvaliteten för dagens och morgondagens generationer ökar.
- Öka kunskaperna och förståelsen kring våra gemensamma resurser.
- En framgångsrik konsumentpolitik förs som bygger på kravet att slå vakt om miljön.

Säkerhet och tillgänglighet i trafiken

Ett aktivt åldrande förutsätter en god fysisk tillgänglighet till närmiljön. Därför är fungerande kollektivtrafik och en satsning på tåg – regionalt och i hela landet – ett krav från PRO.

Många äldre har svårigheter att resa med de allmänna transporterna. Det finns fortfarande bussar och tåg med höga insteg. Vintertid kan bristfälligt vägunderhåll, med snöiga och hala vägar hindra äldre från att ta sig fram.

För att underlätta möjligheterna att resa med de allmänna kommunikationerna krävs på sikt att alla kollektiva transportmedel görs tillgängliga. Särskilda servicelinjer är viktiga komplement till övrig kollektivtrafik.

Antalet äldre trafikanter ökar – som gående, cyklister och bilförare. Det naturliga åldrandet nedsätter ofta rörelseförmåga, reaktion och hörsel, vilket gör att man som äldre löper större risk att få allvarliga skador vid en trafikolycka. Behovet av rehabilitering ökar och blir också mer tidskrävande.

Utgångspunkten för vårt trafiksäkerhetsarbete är att aktivt delta i förverkligandet av nollvisionen, vilket innebär inga dödade eller skadade i trafiken. Genom våra representanter i kommunernas pensionärsråd ska vi arbeta för att minska riskerna för olyckor i trafiken. Det är viktigt för oss att äldre ska kunna känna trygghet i trafiken.

Den hårda trafikrytmen medför olyckor som i mycket hög grad drabbar äldre oskyddade trafikanter. Därför krävs att trafikrytm, korsningar, gång- och cykelbanor utformas med hänsyn till äldre medborgares förutsättningar. En stor del av vårt trafiksäkerhetsarbete sker på lokal nivå i nära samarbete med Polisen och NTF.

Hög ålder är inget hinder för att vara aktiv trafikant, därför är erbjudande om vidareutbildning av äldre bilförare en verksamhet som PRO ska stödja.

Att i möjligaste mån få behålla sin mobilitet gör det lättare att behålla sina sociala och samhällsliga kontakter.

Bussresor inom och utom landet är en stor och betydelsefull

aktivitet i vår verksamhet. En målsättning ska vara att alla reseledare i lokalföreningarna ska vara väl insatta i vad en upphandling av "säker buss" innebär.

Det är viktigt att vi genom pensionärsråden bevakar hur trafikupphandlingen sker. Vi ska med kraft fortsatt driva kraven om en tillgänglig, säker trafik och en bättre miljö.

PRO ska under perioden 2008–2012 arbeta för att:

- En ökning och utbyggnad av tillgängligheten i kollektivtrafiken sker.
- I samband med upphandling av bussresor tillämpa principen "säker buss".
- Nollvisionen i trafiken förverkligas.
- Stödja erbjudanden om vidareutbildning av äldre bilförare.

Internationell verksamhet

Vi lever i en snabbt globaliserad värld. Det internationella samarbetet är mer omfattande och vi blir mer påverkade och styrda av vad som sker i andra delar av världen. Intresset för internationella kontakter ökar.

Sveriges medlemskap i EU har ökat kraven på vår internationella verksamhet. Europeiska unionen omfattar idag 27 medlemsländer med nästan 500 miljoner invånare. Vi har en viktig uppgift att inom EU påverka frågor som rör äldre. PRO är medlem i Nordiska Samarbetskommittén, där ett mycket viktigt samarbete och utbyte sker i pensions- och äldre frågor mellan de nordiska pensionärsorganisationerna.

För att påverka EUs arbete i social- och äldrepolitiska frågor var tidigare Nordiska samarbetskommittén (NSK) medlem i FERPA (The European Federation of Retired and Older People). För att få ökad insyn och påverkan i EU har nu NSK lämnat FERPA och är nu medlem i AGE – the European Older People's Platform. Målet för AGE är

att stödja äldres intressen på EU-nivå och sätta fokus på de områden som har störst betydelse för äldre. NSK ska aktivt delta i arbetet med AGE, bland annat genom att ta plats i någon av de arbetsgrupper som finns inom AGE.

Den snabbt växande internationaliseringen visar att det inte räcker med att bara skapa rimliga levnadsvillkor i Europa utan solidariteten måste, kanske mer än någonsin tidigare, också gälla en hel global värld. Att i projektform, kanske tillsammans med andra organisationer, arbeta för solidaritet och mänskliga rättigheter i länder där behovet av hjälp är stort, är ett sätt att engagera sig internationellt. De mänskliga rättigheterna måste utvecklas i takt med att världen förändras och på ett sådant sätt att de kommer att omfatta alla folk och gälla lika i alla delar av världen. Bistånds- och solidaritetsarbete är därför ett av de viktigaste internationella åtagandena. Många människor i världen lider mycket svårt till exempel på grund av krig och svåra ekonomiska förhållanden.

Men inom PRO är det också viktigt att främja solidaritetsarbetet genom lokalt arbete och engagemang. En sådan lokal verksamhet, nära medlemmarna, kan engagera många och ge perspektiv på världen utanför Sveriges gränser.

Medlemmar i våra föreningar, med intresse för internationellt utbyte, ska kunna hitta samarbetsparter lokalt hos våra kommuners nordiska vänorter. Att skaffa sig kunskap genom att läsa om länder man vill besöka och sedan resa är ett gammalt beprövat arbetssätt i våra studiecirklar.

PRO ska under perioden 2008–2012 arbeta för att:

- Öka intresset bland våra medlemmar för att vilja vara med och påverka och känna solidaritet med pensionärernas situation i vår omvärld.
- Främja solidaritetsarbetet genom lokalt arbete och engagemang.
- Genom NSKs medlemskap i AGE påverka EUs arbete i äldrepolitiska frågor.
- Starta studiecirklar om andra länder för att öka kunskapen om äldres villkor där.

